

TÜRKİYE'YE KARŞI HUKUK SAVAŞI: ERMENİ ASILLI ABD VATANDAŞLARININ ABD MAHKEMELERİNDE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE TÜRKİYE CUMHURİYETİ MERKEZ BANKASI'NA VE ZİRAAT BANKASI'NA AÇTIĞI DAVALAR

(THE LEGAL STRUGGLE AGAINST TURKEY: THE LAWSUITS FILED IN US COURTS
BY US CITIZENS OF ARMENIAN ORIGIN AGAINST THE REPUBLIC OF TURKEY,
CENTRAL BANK OF THE REPUBLIC OF TURKEY AND ZIRAAT BANK)

Pulat TACAR
E. Büyükelçi
tacarps@gmail.com

Özet: ABD'de yaşan Ermeni asıllı Amerikan vatandaşlarından bazıları tarafından Kaliforniya'da, Osmanlı İmparatorluğu'nda terk ettikleri ya da tehcir sırasında el konulan malların iadesi veya tazmin edilmesi için Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve Ziraat Bankası'na dava açılmıştır. Bu makalede, ABD'de açılan davalarla ilgili ABD mevzuatını ve bazı emsal kararlarını irdelenecek, ABD yürütme erkinin tutumundaki muğlâklığın davalara etkisi ele alınacak ve izlenebilecek yollar konusunda görüşler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ermeniler, Osmanlı İmparatorluğu, Kaliforniya, Dava

Abstract: A lawsuit has been filed in California against the Republic of Turkey, the Central Bank of Turkey and Ziraat Bank by some American citizens of Armenian origin living in the US for the returning and compensation of those properties abandoned during the Ottoman Empire or being confiscated during the relocation. This article will examine the US regulations and some leading cases, will address the effect of ambiguity in the approach of the US executive power on the lawsuits and will present views concerning the roads that could be taken.

Key Words: Armenians, Ottoman Empire, California, Lawsuit

Giriş

ABD'deki Ermeni örgütleri Ermeni asıllı ABD vatandaşlarından bazılarının

atalarının Birinci Dünya Savaşı döneminde Osmanlı devletinde terkettikleri ya da tehcir sırasında el konulan mallarının iadesi veya tazmin edilmesi için Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'na ve Ziraat Bankası'na Kaliforniya'da dava açtılar. Deneyimli ve "iyimser" hukuk çevreleri Ermeni grupların bu davalardan sonuç alamayacaklarını, davaların propagandaya ve Ermeni soykırımı savını 2015 perspektifinde artan bir biçimde gündemde tutma

amacına yönelik olduğunu belirtiyorlar. Ayrıca, Ermenileri temsil eden avukatların, bu fırsattan yararlanarak, dava açmak isteyenlerden avukatlık ücreti sızdırabilmek amacı ile "yargıç ayarlayabilecekleri" söylentisini yaydıkları, böylece davaya katılımı özendirdikleri savı da dile getiriliyor.

Propaganda gayretlerine zemin sağlamak için, önce terörü denediler, bazı batılı ülkeler terörü sona erdirdikleri takdirde, kendilerine siyasal destek sağlama vaadinde bulundular.

Ancak, gerek ABD Kaliforniya Eyaletinin Sivil Usul Hukuku Yasasının 354.4 ve 354.45 maddelerine Ermeni Soykırımı ifadesinin

yerleştirilmiş bulunması, gerek Ermenilerin bazı sigorta şirketlerine açtıkları davaların temyiz gerekçelerinin incelenmesi, bu konuda bir yargı savaşı hazırlığı -hatta uygulaması- ile karşı karşıya bulunduğumuzu gösteriyor.¹

Ermeni Avukatların Kaliforniya'da Hukuksal Alt Yapı Oluşturma Çabaları

Ermeni örgütleri, önce Doğu Anadolu cephesinde, daha sonra Lozan Antlaşması sırasında baskılara rağmen kabul ettiremedikleri taleplerini, şimdi başka yollarla gerçekleştirmek için uzun süredir çalışma içindeler. Propaganda gayretlerine zemin sağlamak için, önce terörü denediler, daha sonra -başta Fransa olmak üzere- bazı batılı ülkeler terörü sona erdirdikleri takdirde, kendilerine siyasal destek sağlama vaadinde bulundular. Ermeni soykırımı savının Türkiye tarafından tanınması suretiyle Ermenileri manen tatmin etme aldatmacasının ardında, tazminat talepleri ve "Batı Ermenistan" ütopyası yatmaktaydı.

Ermenistan dışındaki diaspora örgütleri ve Ermenistan'daki bazı siyasetçilerin, Lozan Antlaşması ve Kars Antlaşması hükümleri nedeniyle taleplerinin hukuksal dayanağı kalmamış olsa bile, siyasal baskı yapmaya ve Fransa, ABD, İsviçre gibi ülkelerde yargı yolunu denemeye karar verdiler. Bu bağlamda, tazminat taleplerine hukuksal dayanak sağlamak için, siyasal destek bulabildikleri ülke veya eyaletlerde (örneğin Kaliforniya) hukuksal alt yapı çalışmalarını bazı avukatlar aracılığı ile ileri götürdüler.

¹ The Armenian weekly sitesinde 27 Aralık 2010 tarihinde "Dava edeceğiz" başlığı ile yazan Geren Yegharyan adlı Ermeni ABD mahkemelerinin kendileri için çok uygun bir alan olduğunu belirtiyor, <http://www.armenianweekly.com/72010/12/27/yegharian-we%e2%809911-sue/?utm>

Sigorta Şirketlerinden Anlaşma Yoluyla Sağlanan Paralar

Dava yoluna gitmek isteyen Ermeniler, bu hukuksal alt yapı çalışmalarının yeterli kıvama ulaştığı sonucuna varmış olacaklar ki, avukatları vasıtası ile önce Fransız ve Amerikan sigorta şirketlerine yaptırılmış ya da var olması muhtemel sanal sigorta poliçeleri karşılığında para sağlamak için anılan şirketlere dava açtılar, daha sonra onlarla pazarlık aşamasına girdiler. Bunun sonucunda, Şubat 2004'te "New York Life Insurance" Hayat Sigortası Şirketi'nden anlaşma yolu ile 20 milyon dolar sağladılar.² Daha sonra, Fransız AXA Sigorta şirketi ile yapılan pazarlıklarda, baskılara boyun eğen AXA sigorta şirketi³ anlaşma yoluyla 17 milyon dolar ödemeyi kabul etti. Bu paranın 3 milyon doları Fransa'daki Ermeni derneklerine ödenecek, 11 milyon doları sigorta poliçesi sahiplerine ödenmek üzere bir fona aktarılacak, 3 milyon dolar ile giderler karşılanacaktı. Uzlaşmaya göre, tazminat talep edenler, AXA'nın web sayfasında kendi adlarını ya da atalarının adını arayacaklardı. Sonuçta, avukatlara ne kadar para ödendiği, varsa sigorta poliçesi sahiplerine ne ödeme yapıldığı belli değil. Ancak, diaspora Ermenileri arasındaki söylentiler, bu işten avukatların zengin olduğu, az sayıda hak sahibinin eline bu "hokus -pokus" sonunda çok az para geçtiği yolunda.⁴

ABD ve Fransa'daki sigorta şirketlerinde siyasal baskı sonucu anlaşma yolu ile bir sonuç almak mümkün oldu. Ancak Alman sigorta şirketleri haksız taleplere boyun eğmediler. Bunun üzerine Ermeniler Alman sigorta şirketlerine ve Alman Bankalarına ABD'de dava açtılar.

Ama Ermeniler, dava açtıkları eyaletteki zaman aşımı engelini aşmak için, daha önce Kaliforniya Eyalet Meclisi'nden Kaliforniya Sivil Hukuk Usul Yasası'na (KSHUY) sigortalılar ile ilgili zaman aşımı konusunda 354.4 maddesini ilave ettirdiler ve bu maddeye Ermeni soykırımı teriminin kaydını sağladılar.

Kaliforniya Ermenileri, daha sonra ABD'de şubesi bulunan ve Türk Devleti'ne bağlı kuruluşlardan olan Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ile Ziraat Bankası'na da dava açabilmek amacı ile KSHUY'ye 354.45 maddesini eklettiler. Bu maddeye farklı bir zaman aşımı tarihi ve farklı Ermeni soykırımı tanımı yazdırdılar.

2 Bunların avukatları Yagciyan, ve ortakları, Geragos ve Geragos ile Kabateck Brown Keller'dir. 20 milyon doların bir tavan olduğu ve poliçe sahibi Ermenilerin taleplerinin bunun çok altında kaldığı, sağlanan paranın büyük bölümünün avukatlara kaldığı söylentileri yaygın. Kime ne kadar tazminat ödendiği açıklanmış değil.

3 AXA şirketinin başkanı Claude Bebear'a Ermenilerden binlerce mesaj yolladığı, tehdit edildiği ve Fransız siyasal partilerinin de baskı yaptığı, gazetelerde yer aldı. ABD'deki Ermeniler ise bu konuda kendilerine çok az ödeme yapılmasından şikâyetçi oldular, hakça dağıtım istediklerine işaret ettiler. www.armeniandiaspora.com/showthread.php?39473-ANCA-on-AXA-Settlement.

4 Yegparyan: "NY Life ve AXA zaferleri mükemmel değildi. Avukatlara ödenen paralar sorgulandı. Sigorta sahiplerinin var işleri ellerindeki sigorta poliçelerine oranla çok cüzi bir miktar verilerek aldatıldı. Durum bu nedenle kuşku yarattı. Avukatların paramızı tırtıklamasını asgariye indireceğimizden emin olmamız lazım Benim ailemin AXA sigortadan talebi de kabul edilmedi. Red nedeni konusunda hiç bir açıklama yapılmadı. Başkalarının durumu da aynı. Bu uygulamalar kabul edilemez ölçülere ulaştı ve toplumumuzun daha ileride açılacak davalara katılımı bundan olumsuz etkilenecektir."

Özetle, kendilerini desteleyen siyasetçiler tarafından şımartılmış olanlar, meydanı boş bularak, hukuk tarihinde eşi görülmemiş bir skandal “düzenlemeyi” Kaliforniya Meclisi’ne onaylattılar. Movasessian/Victoria-MüniH Reassürans davasını aşağıda ayrıntılı olarak ele almadan önce, Kaliforniya Sivil Hukuk Usulü Yasası’ndaki maddeleri özetleyerek inceleyelim. Bu maddelerin İngilizce metinleri dipnotlarda ayrıca sunulmuştur.

Kaliforniya Sivil Hukuk Usul Yasası’na (KSHUY) Eklenen 354.4 ve 354.45 Maddelerinde Ermeni Soykırımı Tanımı

Kaliforniya Eyalet Meclisi, o eyalette yaşayan çok sayıda Ermeni örgütünün girişimi ve siyasal baskısı ile KSHUY’nin zaman aşımına ilişkin 354.4 ve 354.45 maddelerini

Aynı yasada birbirini izleyen iki maddede, aynı konuda, iki farklı tanım getirilmiş bulunması, yasanın keyfiliğini gösterir.

yasaya eklemiştir. KSHUY’nin 354.4 maddesi; “Ermeni soykırımı mağdurlarının” sigorta alacakları ile ilgilidir. KSHUY’nin 354.45 maddesi ise “Ermeni soykırımı mağdurlarının” banka alacakları, mevduat alacakları ve “yağmalanan mallarının” bankaya yatırılan bedellerine ilişkindir. Bu maddeler yukarıda da belirtildiği gibi Ermenilerin ABD’deki Türk bankalarına açmayı planladıkları davalar

düşünülerek Ermeni avukatlar tarafından kaleme alınıp siyasetçilerin eline tutuşturularak Kaliforniya Meclisi’ne kabul ettirilmiş metinlerdir. Her iki madde de tanımlar içeriyor. Aynı kavram, birbirini izleyen iki maddede farklı şekillerde kaleme alınmıştır.

a) KSHUY’nin Soykırım Mağduru Tanımı

i) 354.4 maddeye göre, “Ermeni soykırımı kurbanları” Osmanlı İmparatorluğu’nda 1915-1923 (dahil)- döneminde yaşamakta iken, ölen, sürgüne yollanan ya da zulme uğramamak için kaçan, ataları Ermeni ya da başka olan herhangi bir kimsedir”.

ii) 354.45 madde ise “Ermeni soykırımı kurbanına” farklı bir tanım getirmiş. Buna göre “Ermeni soykırımı kurbanı”, Osmanlı İmparatorluğu’nda 1890-1923(dahil) döneminde yaşamakta iken ölen, yaralanan veya malı zarar gören, sürgüne yollanan ya da zulme uğramamak için kaçan, ataları Ermeni ya da başka olan herhangi bir kimsedir.

Aynı yasada birbirini izleyen iki maddede, aynı konuda, iki farklı tanım getirilmiş bulunması, yasanın keyfiliğini gösterir ve bir hukuksal skandal olarak değerlendirilmelidir.

Bu tanıma göre eceli ile ölen de, yaralanan da, Osmanlı topraklarından Müslüman Osmanlıları öldürüp kaçan da soykırım mağduru sayılmaktadır. Geniş yorumlanırsa, Osmanlı İmparatorluğu'nda ölen, yaralanan, malı zarar gören v.b. her şahıs Ermeni olsun olmasın, Rum olsun, Kürt olsun, Arap olsun Türk olsun istisnasız herkes, Ermeni soykırımı mağduru ilan edilmiştir. Sevr Anlaşması yapılırken Ermenileri temsil eden Bogos Nubar Paşa tarafından Osmanlı'ya karşı bilfiil savaştıkları açıklanan, yani hukuken savaşan taraf olan Ermeniler de, böylece Ermeni soykırımı mağduru tanımına sokulmuştur. Oysa 1948 Sözleşmesi yapılırken, savaşan gruplar ile siyasi gruplar, Soykırım Sözleşmesi korumasının dışına çıkarılmıştı.

“O dönemde zulüme uğramamak için kaçan” terimi de çok geniş kapsamlıdır. O tarihlerde Osmanlı topraklarını terk edenlerin soyundan geldiğini ileri süren herkes, atasının zulme uğramamak için kaçtığını ve böylece soykırımı mağduru olduğunu iddia ile davalara katılabilecektir.

b) “Sigortacı”, “Banka”, “Bankaya Yatırılmış Servet”, “Yağmalanan mal” Tanımları

i) 354.4. maddede, “sigortacının” Kaliforniya Eyaleti'nde iş yapan hayat, mal, sorumluluk, sağlık, çeyiz ve başka sigortaları 1875-1923 arasında Avrupa'da veya Asya'da satan şirket anlamına geldiği belirtilmektedir. Böylece sigortacının süre kapsamı genişletilmiştir. Anlaşılan, Ermenilerin avukatı, hangi şirketi bulursa onun tüylerini yolmak niyetindedir.

ii) 354.45 madde ise bankalara yatırılmış tevdiatı hedefliyor. Banka tanımı için Osmanlı İmparatorluğu'nda 1890-1923(dahil) herhangi bir zaman iş yapmış banka tarifi getirilmiştir. Bankaya yatırılmış servet için 1890-1923 dönemi kaydedilmiştir. Sigortacıya oranla bankanın süresi her nedense on beş yıl daraltılmıştır.

iii) 354.45 madde, “Yağmalanmış mallar” başlığı altında geniş bir tanım içeriyor ve farklı zaman aşımı süresi getiriyor:

“Yağmalanmış mallar” tanımına 1890'dan 1923'e kadar hırsızlık, zorunlu göç veya işletme suretiyle herhangi bir kişisel, ticari, gerçek veya gayri maddi hak iyeliği, nakit, altın, değerli kağıt, mücevherat, sanat eseri, malzeme, ya da entellektüel v.b.mallar dahildir. Yağmalanmış malın karşılığı nakit veya diğerlerinden sağlanan malların karşılığını mevduat olarak alan bankaya dava açılabilir ve bununla ilgili zaman aşımı 2016 yılında sona erecektir. KSHUY'nin 354.4 maddesinde⁵ ise sigorta

5 California Code of Civil Procedure Section 354.4:

a) the following definitions govern the construction of this section: 1) “Armenian Genocide victim” means any person of Armenian or other ancestry living in the Ottoman Empire during the period of 1915 to 1923, inclusive, who died, was deported, or escaped to avoid persecution during that period. 2) “Insurer” means an insurance provider

şirketlerine dava için zaman aşımı 31.12.2010 olarak yazılmıştır. Bu süre şimdi sona ermiştir. Böylece, Kaliforniya’da ikamet etsinler ya da etmesinler, 1875-1923 döneminde yaptırılmış, geçerli sigorta poliçesinden yararlanmak isteyen mağdurların veya onların varislerinin talepleri, 31 Aralık 2010 tarihine kadar başvurmak şartı ile zaman aşım süresi içinde talepte bulunmadıkları gerekçesi ile reddedilmeyecekti.

Bütün bu ayrıntılar, Kaliforniya düzenlemesinin perde arkasında Kaliforniya Yasama Meclisi temsilcilerini etkileyen ve ileriye yönelik hukuksal planlar yapan bir militan hukukçu grubunun bulunduğunu kanıtıyor. Anlaşılan, avukatlar ellerindeki dava dosyalarına göre Kaliforniya Meclisi’ne farklı zaman aşımı tarihleri dikte ettirmişler!

Oysa aşağıda ayrıca ele alacağımız Movsessian davasında, yargıç Thompson’un karşı görüşünde de belirtildiği gibi, KSHUY’nin 354.4 maddesi Amerikan Anayasası’nın kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırıdır.

Ancak, Ermeni soykırımının varlığından hukuksal bağlamda söz edilebilmesi için bu soykırım suçunun işlendiğinin yetkili mahkeme tarafından saptanmış olması gereklidir. O dönemde Osmanlı topraklarında Osmanlı yasasına da aykırı olan

doing business in the state or whose contacts in the state satisfy the constitutional requirements for jurisdiction, that sold life, property, liability, health, annuities, dowry, educational, casualty, or any other insurance covering persons or property to persons in Europe or Asia at any time between 1875 and 1923. b)Notwithstanding any other provision of law, any Armenian Genocide victim or heir or beneficiary of an Armenian Genocide victim, who resides in this state and has a claim arising out of an insurance policy or policies purchased or in effect in Europe or Asia between 1875 and 1923 from an insurer described in paragraph (2) of subdivision (a) may bring a legal action or may continue a pending legal action to recover on that claim in any court of competent jurisdiction in this state, which court shall be deemed the proper forum for that action until its completion or resolution. c)Any action, including any pending action brought by an Armenian Genocide victim or the heir or beneficiary of an Armenian Genocide victim, whether a resident or non resident of this state seeking benefits under the insurance policies issued or in effect between 1875 and 1923 shall not be dismissed for failure to comply with the applicable statute of limitation provided the action is filed on or before December 31, 2010. d)The provisions of this section are severable. If any provision of this section or its application is held invalid, that invalidity shall not effect other provisions or applications that can be given effect without the invalid provision or application.

California Code of Civil Procedure Section 354.45:

a) For purposes of this section, the following terms have the following meanings: 1) “Armenian Genocide victim” means any person of Armenian or other ancestry living in the Ottoman Empire during the period of 1890 to 1923 inclusive, who died, was injured in person or property, was deported or escaped to avoid persecution during that period. 2) “Bank “ means any banking or financial institution, including any institution that issued bonds, that conducted business in Ottoman Turkey at any time during the period of 1890 to 1923, inclusive. 3) “Deposited assets” means any and all cash, securities, bonds, gold, jewels or jewelry, or any other tangible or intangible items of personal property, or any documents indicating ownership or possessory interests in real, personal, or intangible property, that were deposited with and held by a Bank. 4) “Looted assets” means any and all personal, commercial, real, and intangible property including cash, securities, gold, jewelry, bus, nesses, art work, equipment, and intellectual property that was taken from the ownership or control of an individual, organization, or entity, by theft, forced transfer, or exploitation, during the period of 1890-1923 inclusive by any person, organization, or entity acting on behalf of or in furtherance of the acts of the Turkish Government, that were received by and deposited with a bank. b) Notwithstanding any other law, any Armenian Genocide victim or heir or beneficiary of an Armenian Genocide victim, who resides in this state and has a claim arising out of a failure of a Bank to pay or turn over deposited assets, or to turn over looted assets, may bring an action or may continue a pending action, to recover on that claim in any court of competent jurisdiction in this state which court shall be deemed the proper forum for that action until its completion or resolution. c) Any action, including any pending action brought by an Armenian Genocide victim or the heir or beneficiary of an Armenian Genocide victim, who resides in this state seeking payment for, or the return of, deposited assets or the return of looted assets shall not be dismissed for failure to comply with the applicable statute of limitation, if the action is filed on or before December 31, 2016 . d) The provisions of this section are severable. If any provision of this section or its application is held invalid, that invalidity shall not effect other provisions or applications that can be given effect without the invalid provision or application.

eylemler yapılmadı mı? Yapıldı ve Osmanlı yargısı bu cürümleri işleyenleri mahkum etti. Savaş sonrası 1919 yılında yapılan -tartışmalı- yargılamalardan çok daha önce, daha 1916 yılında açılan davalarda tehcir sırasında suç işlediği saptanan 1673 kişi mahkemeye verildi. Bunlardan 67 kişi idama, 524'ü hapis cezasına, 68 kişi kürek cezasına mahkum edildi. Mahkemeye verilenlerin 528'i asker, polis 170'i başka görevlilerdi.⁶ Ama bu eylemler soykırım suçu değildi. Osmanlı Ceza Kanunu'nun yapılan eylemler için öngördüğü suçlardan mahkum edildi bu kişiler.

1948 Sözleşmesi'nin, bir suçun soykırım sayılması için olmazsa olmaz olarak saydığı koşullar bu eylemlerde bir araya gelmemiştir. O tarihte soykırım suçu da yoktu uluslararası hukukta. Şimdi aradan yaklaşık 100 yıl geçtikten sonra bu insanları savunmalarını almadan, hangi hakla, hangi hukuka göre soykırımı suçlusu ilan ediyorsunuz?

Oysa Movsessian davasında, KSHUY'nin 354.4 maddesi Amerikan Anayasası'nın kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırıdır.

Bu bağlamda, örneğin Holokost mağdurları terimi Nürnberg Mahkemesi tarafından verilmiş bulunan geçerli bir karara dayanır. Ermeni soykırımı iddiası hakkında ise uluslararası hukuk açısından geçerli bir karar yoktur. Ermeni soykırımı iddiası, kimi Ermenilerin dogmaya dönüştürdükleri bir söylemdir ve bazı ülkelerin siyasal kurumları (Parlamento, Eyalet Meclisi, Senato v.b.) başka nedenlerle bu savı benimsemiş olabilirler. Ancak bu davranışları, soykırım hukukuna uygun değildir; sadece Türklere karşı dostça olmayan siyasal bir bildirim niteliğini taşır. Öte yandan, uluslararası örgütler de dünyadaki devletlerin büyük çoğunluğu da Ermeni soykırımı savını benimsememiştir.

Kaldı ki, Uluslararası Adalet Divanı, 27 Şubat 2007 tarihli Bosna/Sırbistan davasında soykırım teriminin kullanılmasının “dolus specialis” yani “özel kasıt” unsurunun hiç bir kuşkuya meydan vermeyecek şekilde ispatlanmış olması koşuluna bağlamıştır. Özel kasıt, insanları sırf bir gruba ait oldukları gerekçesi ile yok etme kastıdır. İrkçi bir davranıştır. Bu nedenle örneğin Yugoslavya'da -pek çok ülke medyasının ve kamu oyunun baskısına rağmen- Srebrenitsa dışında Bosna'da vuku bulan katliamların pek çoğu soykırımı kategorisine sokulmamıştır.

Oysa Türk halkı yüzyıllar boyu içiçe yaşadığı ve Osmanlı yönetiminde en üst derecelerde görev yapmış Osmanlı Ermenilerine karşı ırkçılık yapmamıştır. Bugünkü Türk ulusu atalarının soykırım yaptığı suçlamasını bu nedenle de reddetmektedir. Ayrıca, o dönemde yaşanan trajik olayların tek taraflı olmadığı görüşündeyiz ve bunu kanıtlayacak verilere de sahibiz. Türklerin bu görüşünü paylaşan çok sayıda yabancı tarihçi ve bilim adamı var. Başka bir anlatımla soykırım savı tarihsel bir gerçek

⁶ Yusuf Halaçoğlu, *Sürgünden Soykırımı Ermeni İddiaları*, s.94-95.; Yusuf Sarımay, *Ermeni Tehciri ve Yargılamaları 1915-1916*, Türk Ermeni İlişkilerinin gelişmesi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Gazi Üniversitesi, 2006, sh. 257-265.

sayılamaz. Bu nedenle, Türk halkının karşı görüşlerini dinlemek istemeyenlerin, yargısız infazı seçenlerin bu tutumunun bu görüşü olduğu görüşündeyiz. Zira katliam, karşılıklı öldürme, tehcir dahil her trajik olay soykırım çerçevesine girmez.

Gerek Kaliforniya yasa koyucuları, gerek ABD mahkemeleri, gerek ABD federal yasama meclisleri soykırım suçu işlendiğinden söz edebilmek için, 1948 Soykırım Sözleşmesi'nin bu suçun varlığını saptama konusunda, usulüne uygun yargılama sonucunda karar vermeye yetkili mahkeme dahil, tüm hukuksal gerekleri, uluslararası hukukta oluşmuş içtihatları ve bunların hukuksal gerekçelerini göz önünde tutmak zorundadırlar. Bunu yapmazlar ise keyfi hareket etmiş olurlar, Türk halkı da bu keyfiliğe boyun eğmez.

Kaliforniya SHUY'nin 354.4 ve 354.45 maddeleri ABD yürütme organının dış politikası ile çelişkiye düşmüştür. Bu nedenle ABD Hükümeti'nin bir açıklama yapması ve ABD yürütme organının, hukuksal bağlamda Ermeni soykırımı terimini yeğlemediğini, örneğin Birleşik Krallık Hükümeti'nin ve İsrail Hükümeti'nin de defatle belirttiği gibi, 1915 olaylarını soykırım olarak nitelendirebilmek için gereken koşulların bir araya gelmediğini, bir eylemin soykırım sayılması için yetkili mahkemenin karar vermesi icab eylediğinin, Kaliforniya yargı organına bildirmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

ABD Hükümeti bunu res'en yapmıyorsa Türk Hükümeti'nin ABD Hükümeti'nden resmen talep etmesinde yarar vardır. Bu girişimler zaten yapılmaktadır. Zira, aşağıda ele alacağımız "Movsessian" davasında mahkemeyi etkileyen unsurun ABD Hükümeti'nin ve Başkanı'nın beyanlarındaki muğlaklık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu muğlaklık ABD-Türkiye ilişkilerini zehirlemektedir.

Movsessian/Alman Victoria ve Münih Reassürans-Victoria Sigorta Şirketleri Davası⁷

Ele alacağımız davalar arasında ABD'de mukim bazı Ermenilerin Münih Reassürans (aşağıda MI-REA yazılacak), ve Alman Victoria Sigorta ile Ergo Sigorta şirketlerine açtığı dava öne çıkmaktadır. ABD mahkemeleri, aynı konuda yargıçlara göre ve hatta aynı yargıcın çeşitli nedenlerle karar değiştirmesi sonucunda, kısa zaman içinde farklı karar alabilmekte ya da önce aldığı kararını değiştirmektedir. ABD'de yargıya güveni sarsan bir durumla karşı karşıyayız.

Movsessian davasında, Vazken Harry Movsessian, Garu Arzumanyan, Miran Hageryan, Ara Haceryan adlı ABD vatandaşları, kendi adlarına ve kendileri ile "benzer durumda olan binlerce yetişkin vatandaş, engelli kişi, öksüz ve kamu çıkarı için harekete geçenler adına" ataları tarafından yapılan sigorta sözleşmeleri

⁷ United States Court of Appeals for the Ninth Circuit No. 07-56722 .D.C. No. CV-03-09407-CAS-JWJ Argued and Submitted December 8,2008-Pasadena,California, Filed December 10,2010.

çerçevesinde, kendilerine ödeme yapılması için, Alman Münih Reassürans ile Alman Victoria ve Ergo sigorta şirketlerine dava açmışlardır. Davayı gören mahkemenin Alman Sigorta Şirketi aleyhine verdiği karar temyize taşınmış ve temyiz mahkemesi 20 Ağustos 2009⁸ tarihinde ikiye karşı bir çoğunlukla bu kararı bozmuştur. Temyiz mahkemesi, ABD yürütme erkinin Ermeni soykırımını tanımadığını bu itibarla, Başkan'ın dış politikasının usul yasasına göre öndegilimi bulunduğu, KSHUY'nın 354.4 maddesinin ABD dış politikasına açıkça aykırı olduğuna karar vermişti.⁹ Dava devam etmiş, yeniden temyize gitmiş, bu kez aynı Temyiz Mahkemesi kendi kararını ikiye bir oy çokluğu ile 10 Aralık 2010 tarihinde bozmuştur.¹⁰

Kararı bozan yargıç heyeti çoğunluğunun gerekçesi ileride benzer davalarda emsal olarak kullanılabilmesi için önemlidir. Bu karar ABD yargısının esen rüzgara göre değişen "oynaklığını" kanıtlamaktadır. ABD icra organı, bu konuda 1948 Soykırım Sözleşmesi hükümlerini de gerekçe gösteren resmi tutumunu açıklamadığı takdirde, bu ve benzer davalar ping-pong topu gibi mahkemeler arasında gidip gelecektir. Bu da ülkelerimiz arasında gerginliğin artması sonucunu verecektir. ABD Hükümeti'nin politik amacının, bu gerginliği, bir siyasal silah olarak kullanmak istediği görüşünü ileri sürenlerin haklı çıkmamalarını ümit ederiz.

ABD Hükümeti'nin politik amacının, bu gerginliği, bir siyasal silah olarak kullanmak istediği görüşünü ileri sürenlerin haklı çıkmamalarını ümit ederiz.

Ancak, aşağıda özetleyeceğimiz kararın ve gerekçelerin, 1948 Sözleşmesi'nin açık hükümlerini göstererek tavrını açıkça ortaya koymayan ABD Başkanlığı'nın ve Hükümeti'nin Ermeni soykırımı savı konusundaki tavrının muğlaklığını göstermesi ve bu tutumun yargıçları yanılttığını ortaya koyması bakımından dikkat çekici olduğuna da bu arada işaret etmemiz gerekiyor.

Temyiz Mahkemesi'nin kararı, esas itibarı ile Ermeni soykırımından açıkça söz eden Kaliforniya Medeni Usul Yasası'nın 354.4 maddesinin, Dış İlişkiler Doktrini ile çelişkili ve ona aykırı olup olmadığına tartışılmaktadır. Anılan doktrine göre, "Bir Eyalet Hükümeti'nin bir eylemi Federal Hükümet'in dış ilişkiler alanındaki yetkileri ile çatışsın, bu konuda Federal Hükümet'in kararı geçerlidir".¹¹ Buna

8 Karar tarihi değişik kaynaklarda farklı gösteriliyor. <http://www.allbusiness.com/legal/trial-procedure-appellate-decisions/14275147-1.html>

9 ABD dış politikası, Kaliforniya'nın bazı hayat sigorta poliçelerinin zaman aşımı süresini uzatan yasal düzenlemelerinin üstündedir. Federal Hükümet, Birinci Dünya Savaşı sırasında ölen Ermenilerin kayıplarını soykırım olarak tanımlamamakla bilinçli bir seçim yapmıştır. 9. Bölge Mahkemesi Kaliforniya yasasının bu dış politika kararına karşı olamayacağı kararını vermiştir. <http://www.allbusiness.com/legal/trial-procedure-statute-limitations/13008404-1.html>

10 United States Court of Appeals for the Ninth Circuit No.07-56722.D.C. No. CVV-03-09407.CAS-JWJ.

11 American. Ins. Assoc. v Garamendi, 539 US.396.413 (003)

mukabil, yürütmenin her eylemi ya da söylemi öndegelim sağlamaz.¹² Bu alanda Medellin kararı, Kongrenin yetkisini açıkça kabul etmediği konularda Başkan'ın söyleminin öndegelim sağlamayacağını belirtmiştir. Garamendi davası kararında ise icra organının öndegelim yetkisinin bulunması için uygulama anlaşmalarının¹³ ve açık beyanların var olması gerektiği vurgulanmıştır.

MÜ-REA Şirketi davada, Kaliforniya Sivil Hukuk Usulü Yasası'nın (KSHUY) 354.4 maddesindeki Ermeni soykırımını tanıyan ifadenin ABD Yürütme erkinin uygulaması ile uyuşmadığını, Ermeni soykırımı konusunda Federal Hükümet'in sarih bir tanıma politikası bulunmadığını belirtmiştir.

Temyiz Mahkemesi ise, Amerika Sigorta Birlikleri/Garamendi davası kararını emsal göstermiş ve Garamendi davası ile ilgili çok sayıda uygulama düzenlemesi ve ayrıca yetkililerin açık beyanlarının bulunduğunu, buna mukabil "Ermeni soykırımı" konusunda uygulama düzenlemesi olmadığını saptadığını belirtmiştir.¹⁴

ABD Yürütme Erkinin Ermeni Soykırımını Resmen Tanımadığı Gerçeği

MÜ-REA, ABD yürütme erkinin Ermeni soykırımını resmen tanımadığını vurgulamak için şunları örnek göstermiştir:

a) 2000 yılında Temsilciler Meclisi 596 sayılı karar ile Osmanlı Devleti'nin 1915-1923 arasında Ermenilere yaptığı zulmü Ermeni Soykırımı olarak tanımlamak istemekteydi. Oysa Başkan Clinton ve yüksek düzeyli görevliler, 596 sayılı kararın ABD'nin Balkanlarda ve Orta Doğu'daki çıkarlarını olumsuz şekilde etkileyeceğini belirtmişlerdir. 596 sayılı karar hiç bir zaman oya sunulmamıştır.

b) 2003 yılında 193 sayılı yeni bir karar tasarısı meclise sunulmuş, bu tasarıda 1948 Soykırım Sözleşmesi'nin altı çizilmiş ve Ermeni soykırımı terimi kullanılmıştır. Bir ABD Dışişleri mensubu bu tasarıya karşı görüş bildirmiş ve ABD'nin Kafkasyadaki barış çabalarını zedeleyeceğini ileri sürmüştür. Karar tasarısı, gündeme alınamamıştır.

c) 2007 yılında Temsilciler Meclisi'ne yukarıda sözü edilen 596 sayılı tasarıdan farksız olan 106 sayılı karar tasarısı sunulmuş, Başkan Bush Ermeni soykırımı tasarısı diye adlandırdığı bu tasarıya terörle savaşı olumsuz şekilde etkileyeceği gerekçesi ile karşı çıkmıştır. Meclis bu tasarıyı oylamamıştır.

12 Medellin v Texas 552 U.S. 491,531-3, 2008.

13 24 Aralık 1923 ABD Türkiye Tazminat Anlaşması buna tam uyan bir uygulama anlaşmasıdır. Aşağıda incelenen Değirmenciyan davasında mahkemenin verdiği kararda anılan anlaşmanın uygulama anlaşması olduğu kaydedilmiştir.

14 Temyiz Mahkemesi 24 Aralık 1923 Tazminat Anlaşmasından habersiz ise ABD Hükümeti'nin bu anlaşmanın varlığını mahkemeye hatırlatması gerekirdi.

ABD Yürütme Erkinin Ermeni Soykırımı Savını Kabul Ettiğine Dair Yargıçlar Kurulu Çoğunluğunun Karşı Gerekçeleri

Ancak, yargıçlar kurulu çoğunluğu yukarıda sayılan gerekçelere katılmamış, karşı beyanlar bulunduğunun altını çizmiş ve şu örnekleri vermiştir:

a) Temsilciler Meclisi 1975 yılında tüm soykırım kurbanları, özellikle “Ermeni soykırımı” mağdurları için, HJ Res 148 ile bir anma günü ilan etmiştir.

b) 1984 yılında Temsilciler Meclisi, Ermeni asıllı bir buçuk milyon Ermeni başta olmak üzere “soykırım kurbanlarını” anmak için H.J.247 kararını kabul etmiştir.

c) Yürütme organı Ermeni soykırımı teriminden ayırt edilmesi fiilen mümkün olmayan terimler kullanmıştır. 1998 yılında Başkan Clinton, Osmanlı İmparatorluğu'nda 1915-1923 yılları arasında bir buçuk milyon Ermeni'nin sürgününü ve katliamını resmen beyan ve kabul etmiştir.¹⁵ 1981 yılında Başkan Reagan açıkça; “Daha önce vuku bulan Ermeni soykırımı gibi, Kamboçya Soykırımı ve Holokost'tan alınan dersler hiç bir zaman unutulmayacaktır” demiştir.

Şimdiki yönetim de Ermeni soykırımı terimini zaman zaman tercih etmiştir. Senatör Obama, seçim kampanyası sırasında “Ermeni halkına karşı yapılan korkunç eylemleri soykırım olarak tanımamız gerekir” demiştir.¹⁶ Obama Başkan seçildikten sonra Ermeni soykırımını tanımaya yönelik demeçler vermiştir; örneğin 2009 yılında, “*Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerinde bir buçuk milyon Ermeni katledilmiş ya da ölüm yolunda yürütülmüşlerdi. 'Meds jegern' Ermeni halkının yüreğinde olduğu gibi, bizim anılarımızda da yaşamağa devam etmelidir*”¹⁷ demişti. “Meds yegern” Ermeni dilinde soykırımı demektir.

d) Ayrıca yaklaşık 40 ABD Eyaleti Ermeni Soykırımını tanımıştır. Federal Hükümet bu tanımlara karşı hiç bir itirazda bulunmamıştır.

Böylece mahkeme, yargıçlarının üçte iki çoğunluğuyla, yukarıda sözü edilen yürütme organı tutumunun dengelendiği, hatta nakzedildiği görüşünü karara kaydetmiştir.

Yargıçlar kurulunun çoğunluğu, yukarıda belirtilen hususlar muvacehesinde, “Federal Hükümet'in Ermeni soykırımı teriminin Kaliforniya'da kullanılmasını yasakladığı sonucuna varamayacağını, KSHUY'nın 354.4 maddesine karşı gelen açık bir federal politika kararı bulunmadığını belirtmiştir. Mahkemeye göre, sigorta meselelerini çözüme bağlamak, eyalet yetkilerine dahildir. Kaliforniya yasama

¹⁵ Pub.Papers 617 , 24 Nisan 1998.

¹⁶ Anlaşılan yargıçlardan ikisi böylece Başkan Obama'yı köşeye sıkıştırmak istiyor.

¹⁷ http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Statement_of_President_Barack_Obama-on-Armenian-Remembrance-Day.

meclisi Kaliforniya’da mukim ve vatandaşlığa sahip bulunan binlerce kişinin, bazı sigorta poliçelerinden yararlanamadıkları görüşündedir. Yüksek Mahkeme de Kaliforniya’nın sigorta sanayii ile ilgili karar alma yetkisinin bulunduğunu belirtmişti. “*Kaliforniya belirli bir dönemle ilgili olarak sigortaya özel bir uygulama yapmakla yetkisini aşmamıştır. Diğer 39 Eyaletde Ermeni soykırımını resmen tanıdığı cihetle, sigorta sanayi ile ilgili 354.4 maddeye ilişkin düzenlemenin dış politika üzerinde ancak arızı bir etkisi olabilecektir*”.

Almanya ile ABD Arasındaki Tazminat Anlaşması İle Savaş Suçları Kanununun Öndegeli

1922 yılında Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri, Alman devletinin ya da Almanya vatandaşlarının Amerikan vatandaşlarına borçları konusunu çözümlmek amacı ile bir Komisyon kurulması konusunda bir antlaşma yapmışlardı.¹⁸

Benzer bir antlaşma 24 Aralık 1923 tarihinde ABD ile Türkiye Cumhuriyeti arasında yapılmış ve uygulanmış olduğu cihetle, bu konu Türkiye açısından da önemlidir.

ABD, I. Dünya Savaşı sonunda Almanya’dan sağlanan tazminatın hak sahiplerine dağıtımını yapmak amacı ile 1928 yılında Savaş Talepleri Yasasını çıkarmıştı. “*Gerek Tazminat Antlaşması, gerek Savaş Tazminatları Kanunu, Kaliforniya Usul Hukukuna göre öndegelim sahibidir*”¹⁹ görüşüne karşı, Kaliforniya Mahkemesi farklı görüş açıklamıştır. Mahkeme, sigorta şirketi poliçelerinin, Osmanlı İmparatorluğu uyruklu sigorta yaptırmış olan Ermenilerin kişisel malı olduğunu, bunun “Amerikalı yurttaşlara Alman borcu” çerçevesine girmeyeceğini, bu nedenle Movesessian talebine ilişkin dava açısından göz önünde tutulamayacağını belirtmiştir.

Mahkeme ayrıca MI-REA’nın Deutsch v Turner’e yaptığı emsal kararına yaptığı yollamayı da kabul etmemiştir. Deutsch davasında, davayı gören Mahkeme, II. Dünya Savaşı sırasında esir işçi olarak zorla çalıştırılanların statüsüne ilişkin bir Kaliforniya düzenlemesini iptal etmişti. İptal gerekçesi olarak, savaş zararlarına ilişkin konularda ABD yürütme organının karar yetkisi bulunduğunu vurgulamıştı. Mahkeme, Movesessian davasında ise savaşa ilişkin bir düzenlemenin söz konusu olmadığını, Usul Yasası’nın 354.4 maddesinin savaşa ilişkin zararları ilgilendirmediğini belirtmiştir.

Mahkemenin gerekçeleri arasında saydığı bir diğer husus, kimi yargıçların bazı davalarda yanlı tutumu ne dereceye kadar ileri götürebildiklerini kanıtlaması bakımından ilgi çekicidir. Yargıçlar, Almanya ile ABD arasındaki tazminat

18 42 Stat.2200 (1922) Claims Agreement.

19 Garamendi, 539 .s. at 416; Medella U.S. at 532.

anlaşmasının 1922 'de imzalandığını, oysa Ermeni soykırımının 1923'te, yani Almanlar ile yapılan Anlaşmadan bir yıl sonra bittiğini kararlarına gerekçe olarak yazmışlardır.²⁰ Özetle, Kaliforniya Mahkemesi sadece hukuksal bir suç türü olan soykırımı, yetkili yargı organının kararı bulunmamasına rağmen tanımakla kalmıyor, geçerli bir karara dayanmadan, zanlıyı yargılamadan, farklı görüş dinlemeden suçun başlangıç ve sona erme tarihini, rivayete dayanarak, kesinleştiriyor.

Yargıçlar, buna istinaden ve sonuç olarak, Kaliforniya Özel Hukuk Usul Yasası'nın 354.4 maddesinin, federal anayasa tarafından ortadan kaldırılmadığını, Ermeni soykırımına atf yapılmasını engelleyen açık bir federal politikanın bulunmadığını, Kaliforniya Eyaleti'nin, sigorta sanayini düzenleme çabasının, geleneksel eyalet çıkarı çerçevesinde olduğunu karara bağlamıştır.

Anılan Karara Karşı Oy Veren Yargıç Thompson'un Gerekçeleri

Türkiye'nin hukuki görüşlerine ışık tutması bakımından önemlidir. Yargıç Thompson, ABD Başkanı'nın dış politikasının Ermeni soykırımını tanımadığını, son on yılda Temsilciler Meclisi'nin Ermeni soykırımını tanıma konusunda çeşitli girişimleri bulunduğunu, ancak her seferinde yürütme erkinin buna karşı çıktığını, Federal Hükümetin o trajik ve korkunç olayları Ermeni soykırımı olarak tanımama konusunda açık iradesinin var olduğu kanısında bulunduğunu, sözü edilen Kaliforniya Usul Yasası 354.4 maddesinin federal politikaya açıkça aykırı olduğunu kaydetmiştir.²¹

Özetle, Kaliforniya Mahkemesi sadece hukuksal bir suç türü olan soykırımı, yetkili yargı organının kararı bulunmamasına rağmen tanımıştır.

“Ben, yasama erkinin, Ermeni soykırımını tanınmasını yasaklayan bir yürütme erki politikasının var olduğu kanısındayım. Bu nedenle Kaliforniya Sivil Hukuk Usul Yasası'nın 354.4 maddesinin açıkça belirtilmiş olan federal politikaya karşı olduğu için geçersiz olduğu görüşündeyim.

Daha da önemlisi ABD Yüksek Mahkemesi, dış ilişkileri yürütme erkinin öncelikle, hatta sadece federal hükümete ait olduğunu karara bağlamıştır.²²

²⁰ Ibid sayfa 19961.

²¹ Yargıç aşağıdaki hususları delil olarak sunmuştur: 10 Ekim 2007 tarihli basın bildirisinde , Temsilciler Meclisinin 106 sayılı karar tasarıısına Başkanın karşı olduğunu altı çizilmektedir.

11 Ekim 2007 tarihli Beyaz Saray basın toplantısında sözcü Dana Perino,” Başkan bu konuya yaklaşım konusunda en doğru yolun, olaylar hakkındaki duygularımızı, yasa ile değil Başkanlık mesajları ile anlatmak olduğuna inanmaktadır” demiştir

²² Bakınız Zschernig/Miller kararı 389 u.s. 429,435-436 (1968) ; United States v Pink kararı 315 U.S. 203,233 ,1942.

Bu Mahkeme de daha önce verdiği kararlarda örneğin Von Saher v Norton Simon Museum of Art at Pasadena kararında (592 F.3d 954,965-68) Naziler tarafından çalınan sanat eserlerinin geri alınması konusundaki Kaliforniya düzenlemesinin, geçersiz olduğunu zira savaş açma ve sona erdirme yetkisinin Federal hükümete ait bulunduğuna karar vermişti.²³ Benzer şekilde gene Kaliforniya Eyaleti'nin II. Dünya Savaşı'nda zorla çalıştırılan işçilerle ilgili tazminat düzenlemelerinin anayasaya aykırı olduğunu, zira bu düzenlemenin savaş tazminatı taleplerini çözüme bağlama konusundaki Federal Hükümet yetkisine aykırı olduğunu belirtmişti.

354.4 konusunda incelenmesi gereken husus, bunun geleneksel Eyalet yetkisi çerçevesinde olup olmadığıdır veya Anayasa tarafından ulusal hükümete münhasıran olarak terkedilmiş olan dış ilişkiler yetkisine tecavüz edip etmediğidir. Mahkemeler bu konuda Eyalet yasama erkinin bu konudaki çıkarının gerçek mi, ya da göstermelik mi olduğuna bakmıştır.²⁴ Bu davada, sigorta sanayine yardım amacı 'göstermeliktir', esas amaç "Ermeni soykırımı kurbanlarına destek vermektir".²⁵ Kaliforniya Meclisi'nin asıl amacı sigorta sanayini düzenleme girişimi değil, yabancı bir ulus tarafından mağdur edilen özel bir davacı grubuna arka çıkmaktır. Bu çaba anlayışla karşılanmakla birlikte, geleneksel eyalet sorumluluğu çerçevesine girmez. Bu nedenle yapılan düzenleme federal devletin önceliğinin bulunup bulunmadığı irdelemesine tabi tutulmalıdır.

Ayrıca yargıçlar heyetinin çoğunluğu Yargıç Ginsburg'un ayrık görüşüne, Kaliforniya Eyaleti'nin sigorta sanayi ile tüm düzenlemeleri yapma yolunda yetkili olduğu görüşüne dayanmakla hata etmiştir. Garamendi kararında yargıçlar kurulunun çoğunluğu yargıç Ginsburg'un (Kaliforniya'nın, sigorta sanayi ile ilgili düzenleme yapma alanında geniş yetki sahibi bulunduğu) yolundaki görüşlerini açıkça reddetmişti; o davada, yargıçların çoğunluğu, Kaliforniya'nın, dava konusuyla doğrudan ilgisinin zayıf olduğu sonucuna varmıştı. Bu dava çerçevesinde, 354.4 madde, sadece, 87 yıl önce Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Ermeni asıllılara Avrupa ve Asya'da keşide edilen sigorta poliçelerini ilgilendirmektedir.

23 Aşağıda inceleyeceğimiz Altmann davasında Mahkeme aksi yönde karar verdi. Bu da ABD mahkemelerinin oynaklığına bir başka kanıttır.

24 Mahkeme,örneğin Garamendi davasında (539 U.S. at 425-426) sigorta konusunda ve mavi gökler konusunda ileri sürülen Eyalet çıkarı iddiasını reddetmiştir. ; Von Saher davasında ise (592.F.3d 964-65) çalınmış mülkün iadesi konusunda Eyaletin çıkarı bulunduğu savını reddetmiştir;Deutsch davasında (324 F.3d /07-708) usul kuralları konusunda Eyalet çıkarı bulunduğu savını reddetmiştir.

25 Bkz. Senato Hukuk Komitesi 1915 Analizi 1999-2000. Reg. Session 5-6 (Mayıs 9. 2000). Buna göre, sadece Ermeni soykırımı kurbanları terimi Kaliforniya Sivil Usul Hukuku Yasası 354.4 (b) çerçevesinde tazminat talebine dayanak sağlayabilir. Öte yandan, " Ermeni soykırımı mağduru" terimi " 1915 ten 1923 uzanan dönemde Osmanlı İmparatorluğunda yaşayanlardan, ölenler, sürülenler veya o dönemde zulümden kaçanlar dahil Ermeni ya da başka (dinsel ve etnik) asıllı olanlar olarak tanımlanmıştır.

Anayasa, Başkan'a ulusal güvenlik, savaş ve diplomatik ilişkiler konularında karar verme yetkisini vermiştir. 354.4 maddenin geçersiz olduğu kuşku götürmez. Anayasa, Başkan'a başka hükümetlerle ilişkilerde tüm ulus adına tek ağızdan konuşma yetkisini devretmiştir. Konu diğer uluslarla karşılıklı ilişkiye dayanınca, eyalet sınırları ortadan kalkar. Kaliforniya, Ermeni soykırımının vuku bulduğunu belirtmekle ve mağdurlarına (hukuksal) eyleme başvurma hakkı tanımakla, dış ilişkiler alanına el atmış olmaktadır. Başkan'ın soruna farklı yaklaşım getirmek için açık bir karar verdiği bir konuda Kaliforniya başka bir ülke ile ilişki konusunda hüküm oluşturmuştur. Başkan Ermeni soykırımının tanınmasının Türkiye ile ilişkilerde olumsuz etkileri bulunacağı görüşündedir. Örneğin Fransız Parlamentosu 1915 olaylarının soykırımı olarak tanınmasının inkarını cezalandıran bir kanun çıkardığı zaman, Türk Silahlı Kuvvetleri Fransa Silahlı Kuvvetleri ile tüm temasları kesti. Bu nedenle Kaliforniya'nın yaklaşımı, Başkanın diplomatik yetkilerini ve ve bu yetkileri kullanma konusundaki tercihlerini kısıtlamaktadır.

Nihayet, yargıçlar kurulunun çoğunluğu, Ermeni Soykırımı vuku bulmadığı konusunda bir uygulama düzenlemesi bulunmadığını ileri sürmüştür. Bununla birlikte Deutsch ve Von Saher kararında alınan son karar şunu belirtmekteydi: "Federal politikanın öndegelim gücü, siyasal söylemin biçiminden kaynaklanmaz; gücünü yürütme erkinin eylem yetkisinden alır". Böylece, dış ilişkilerde düzenleme ya da federal statü yokluğunda bile yürütme erkinin eylem öndegelimini ortaya çıkar, zira bir eyalet, kendi dış politikasını oluşturmak suretiyle Anayasayı çiğnemiş olabilir.²⁶ Mahkeme bu ilkeyi uygulayarak Eyalet yasasının öndegeliminin bulunmadığı kararını vermeliydi." Bu nedenle, Kongre'nin de onayladığı gibi, Başkan'ın Ermeni soykırımının yasama yoluyla tanınmasını yasaklayan açık bir dış politika kararı bulunduğu kanusundayım. Kaliforniya Sivil Usul Hukuku Yasası'nın 534.4 maddesi, Ermeni soykırımını tanımak suretiyle dış politika ile açık ihtilafa düşmüştür. Ayrıca, 354.4 madde, Eyalet çıkarlarını ilgilendirmekten uzaktadır; bunun yerine Federal Hükümet'in dış politikayı yürütme yetkisine karışmış olmaktadır."

Türkiye'nin Vaşington Büyükelçiliği'nin ABD Federal Temyiz Mahkemesi'ne Yolladığı Mektup

MÜ-REA şirketi davayı şimdi Federal Temyiz Mahkemesi'ne taşımıştır. Bu konuda California Courier gazetesinde "Türkler ve Almanlar Cürümdede Ortak, Mahkemede Müttetik" başlığı altında çıkan bir yazıdan²⁷ öğrendiğimize göre, Ocak

26 Von Saher: 592 F.3d At 964-; Deutsch 324 F3d at 709.

27 Harut Sassounian, "Turks and Germans Partners in Crime, and Allies in Court", California Courier, 13.02.2011.

2011 'de Türkiye Büyükelçiliği mahkemeye “amicus curiae” (Mahkemenin dostu) niteliği ile 15 sayfalık bir yazı yollamıştır. Bu yazıda Kaliforniya Sivil Hukuk Usul Yasası'nın Türkiye'nin egemenliğini çiğnediği, yasada Ermeni soykırımı teriminin kullanılmasının ve soykırım kavramına kendi tanımını getirmiş bulunmasının hukuksal bakımdan geçersiz olduğu, Türk devletinin muhatabı federal devlet hükümeti olduğu cihetle, Türkiye'nin soykırımını tanıyan eyaletler nezdinde girişimde bulunamayacağı belirtilmiş ve Ermenistan ile Türkiye arasında imzalanan protokollere yollama yapılmıştır. Aslını görmediğimiz bu yazının Ermeni diaspora temsilcilerini rahatsız ettiği ve tazminatı Alman sigorta şirketinden istenildiği cihetle, Türkiye'nin bu davaya neden karıştığı sorgulandığı anlaşılıyor.

Varujan Değirmenciyan Davası²⁸

2006 yılında Varujan Değirmenciyan, Robert Dabağyan, Aris Ağvazaryan, Katya Kemoyan, Paylig Kemoyan, Margrit Yereciyan, Haçik Beryan adlı ABD'li Ermeniler tarafından Alman Deutsche Bank'a ve Dresdner Bank'a, avukatları Mark Geragos ve Kabateck tarafından açılmış olan davada, adı geçenler Alman Bankalarına 1915 yılından önce aileleri tarafından tevdi edilmiş olan ve daha sonra Türk Hükümeti tarafından “yağmalanmış” Ermeni mallarından sağlanarak o bankalara yatırmış bulunan 7 milyon doların kendilerine ödenmesini talep etmişlerdir. Ermenilerin avukatları 2007 Mayıs ayında Almanya'ya giderek bankalar ile görüşüp pazarlık etmek istemişler, ancak banka temsilcileri kendileri ile görüşmemiştir.²⁹ Ermeniler açtıkları bu davayı kaybetmiştir. Davayı red eden mahkemenin Ermeni taleplerinin tutarsızlığına işaret eden bu çok önemli kararında şu hususlar kayıtlıdır:

“Mahkeme Garamendi ve Deutsch emsal kararlarına dayanarak, Kaliforniya Sivil Hukuk Usul Kanunu'nun 354.45 maddesinin dış ilişkiler alanına müdahale etmekte olduğu sonucuna varmıştır. ABD Anayasası dış ilişkileri yürütme gücünü federal hükümete vermiştir. Yürütme erki, başka ülkelerle ABD yurttaşlarının savaş dönemine ilişkin tazminat talepleri dahil, uygulama anlaşmaları yapma yetkisine sahiptir. Federal Hükümet'in bu yetkisi sadece yabancı hükümetlerle anlaşmaları değil başka ülkelerin uyuşunda bulunan şahısları ve şirket ya da kurumları da içerir. 354.45 madde, Birinci Dünya Savaşı'ndaki Ermeni soykırımı mağdurları ve onların varisleri bakımından (hukuksal) eylem hakkı tanımakta ve Ermeni soykırımı mağdurlarına uygulanacak zaman aşımını 2016 yılına kadar uzatmaktadır. Burada

28 Deirmendjian v. Deutsche Bank AG (2-2006cv00774).

29 Ermeni avukatlardan Kabatek, Alman Hükümeti'nin kendilerini çok iyi karşıladığını ve Ermeni soykırımını tanıdığını, Türkiye'nin soykırımı kabul etmediğini, Deutsche Bank ve Dresdner Bankın Türkiye'ye paralel hareket etmesinin utanç verici olduğunu ve Ermeniler ait paraları iade etmeye mecburiyet duymamasını kinadığını belirtmiştir. http://www.panarmenian.net/eng/world/news/22237/Deutsche_Bank_and_Dresdner_

karşılaşılan sorun, Federal Hükümet'in Birinci Dünya Savaşı dönemine ilişkin tazminat taleplerini karşılamak için, savaş sonu diplomasisi yoluyla yetkisini kullanıp kullanmadığı ve böylece eyaletin (Kaliforniya'nın) yaptığı düzenlemenin Federal Hükümet'in dış ilişkiler yetkisine müdahale edip etmediğidir. Bu sorunun yanıtı açıkça evet'tir. ABD ile Türkiye arasındaki 24 Aralık 1923 tarihli tazminat anlaşması (Ankara Anlaşması) ile Türkiye Cumhuriyeti ABD'ye, ABD vatandaşlarının tazminat talepleri karşılığında götürü 1.300.000 ABD dolar ödemeyi kabul etmiştir.”

Mahkeme kararında, bu yazımızda ayrıca ele alınan Nielsen raporundaki hususlara işaret etmiştir. Mahkeme kararının sonunda:

“Özetle, Birinci Dünya Savaşı sonunda ABD ile Türkiye arasında yapılan Uygulama Anlaşması ile ABD Ermeni soykırımı mağdurlarının taleplerini çözüme bağlama seçeneğini tercih etmiştir. Kaliforniya ABD'nin vardığı bu uzlaşmanın tatminkar olmadığını düşünebilir. Federal Hükümet, dış ilişkileri yürütme yetkisinden hareketle, savaşa kendi uygun gördüğü çözümleri getirmiştir ve Kaliforniya'nın bu kararı değiştirme yetkisi bulunmamaktadır”.

Bu konuda yorum yapan hukukçu Roger Alford³⁰ şöyle yazmıştır:

“Nielsen raporuna göre, Ermeniler dahil tüm Amerikalıların talepleri Ankara Anlaşması ile sonuca bağlanmıştır. Başka bir anlatımla ABD tüm Amerikalı Ermenilerin tazminat taleplerini kaldırmayı kabul etmiştir. Böylece o bireylerin, taleplerini bireysel olarak takip etmeleri hakkını da kaldırmıştır. Ankara Anlaşmasını bunu söylemez ama Mahkeme, Nielsen raporunda hikaye edilen müzakere geçmişinin ABD'nin amacının bun olduğunu gösterdiği sonucuna varmıştır”.

Değirmenciyan'ın avukatları 2010 yılında temyize başvurmuşlardır.³¹ Bu temyiz sürecinde de ABD Hükümeti' nin mahkemenin çelişkili kararlar vermesine olanak sağlayan muğlak tutumuna açıklık getirmesi gerekir düşüncesindeyiz.

30 <http://opiniojuris.org/2007.12.31/armenian-genocide-claims-dismissed/>.

31 August 30,2010, Case Number 10-56359. Bu temyiz davası ile ilgili belgelere PACER sitesinden ulaşılabilmektedir. Ancak PACER elektronik sitesine sadece aboneler girebilmektedir. Dava dosyasına, U.S.Court of Appeals, Ninth Court's Electronic Court Filings (ECF) System üzerinden ulaşılabilir.

ABD İle Türkiye Arasında 24 Aralık 1923'te İmzalanan Tazminat Antlaşması ve 1934 Yılında İmzalanan Ek Protokol Gereğince ABD Vatandaşlarına Yapılan Ödemeler³²

ABD uyrukluların Osmanlı topraklarında bıraktıkları ve el konulduğu söylenen alacakların veya malların karşılığının ödenmesine dair 24 Aralık 1923 tarihli Antlaşma ve 25 Ekim 1934 tarihli Protokol gereğince, Türkiye, ABD Hükümeti'ne tazminat ve faizi dahil 899,338,09 ABD doları (son taksidi Haziran 1943 olmak üzere) ödemiştir. Bu para ABD vatandaşı olup, geçerli başvuru yapan hak sahiplerine ABD Hükümeti tarafından dağıtılmıştır. Konunun ayrıntıları, müzakereleri yürüten ABD temsilcisi Nielsen tarafından yazılan bir Genel Rapor'da kayıtlıdır. Anılan raporun ekinde yaklaşık 1900 ABD vatandaşı talep sahiplerinin adları ve talep ettikleri miktarlar yazılıdır.

Tazminat talepleri ABD Hükümeti'nce kabul edilmeyenlerin listesi de raporda verilmiş olup, bu listede soyadlarından anlaşılabilirdiği kadarı ile yaklaşık 114 Ermeni asıllı kişi tesbit ettik.

Bu Antlaşma Ermeni asıllılar dahil tüm ABD vatandaşlarının tazminat taleplerini çözümlenmiştir.³³ Antlaşma gereğince ABD ile Türkiye arasında bir ortak komisyon kurulmuştur. ABD Komisyon'a 898 dosya sunulmuştur. Bu dosyalarda tazminat talebinin niteliği, sebebi ve her bir talebin dayanağını oluşturan belgeler vardı. Dosyaların ABD tarafınca 15 Şubat 1934 tarihine kadar sunulması gerekmektedir. Ayrıca, ABD 15 Ağustos 1934 tarihine kadar talepleri destekleyici başka belgeleri de sunma hakkına sahipti. Nielsen'e göre bu düzenleme, aynı konudaki uluslararası uygulamaya uygundur. Benzer hükümler başka tazminat talebi anlaşmalarında da bulunmaktadır. Bu hükümlere göre, Anlaşma gereğince yapılan ödemeler sonucunda, Antlaşma tarafları tazminat talepleri konusundaki düzenlemenin tam ve nihai olduğuna da karar vermiş olmaktadır.

Anlaşmanın II. Maddesi; *“İki Hükümet yukarıda anılan meblağın ödenmesi ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, kendisine karşı ileri sürülmüş yukarıda kayıtlı tüm taleplerle ilgili sorumluluklardan beri kılınmış olacaktır; ayrıca 24 Aralık 1923*

32 Report by Fred K. Nielsen on American-Turkish Claims Settlement Under the Agreement of December 24, 1923 and Supplemental Agreements between the United States and Turkey.

33 On December 24, 1923, Turkey and United States of America concluded an agreement with regard the settlement of claims of their citizens. A joint Commission was created to examine the claims. 898 dossiers were laid before the Commission by the U.S. Government. No claims of Turkish citizens against the U.S. were presented to the Commission. The dossiers of the claims had to contain the documents establishing the nature, the origin and the justification of each claim. The claims had to be submitted until February 15, 1934. The U.S. Government had the right to submit up to August 15, 1934 other documents in support of claims (Nielsen Report page.9) According to Mr. Nielsen, the author of the report, *“These provisions are in harmony with international practice in relation to such matters. The following type of stipulations is found in numerous claims agreements : (The high contracting parties engage to consider the result of the proceedings of the (claims settlement) commission as a full, perfect and final settlement of every claim upon either Government arising out of any transaction of a date prior to the exchange of the ratifications of the present”.*

tarihli Anlaşma'nın kapsadığı tüm talepler nihai olarak çözümlenmiş olarak kabul olunacaktır”³⁴ demektedir.

Yapılan bu Antlaşmaya göre ABD-Türkiye uzmanlarından oluşan ortak komisyon tüm talepleri incelemiş ve sonucunda faizi ile birlikte Türkiye ABD'ye 899.338.- ABD doları ödemiştir. Bu meblağ alacaklılara dağıtılmıştır. Bu Antlaşma hükümleri çok sarihdir. ABD mahkemeleri bu “Uygulama Antlaşmasını” göz önünde tutmak zorunda oldukları gibi, unutkanlıkları baskın çıkarsa, ABD Hükümeti bu Antlaşmayı yargı organlarına hatırlatmakla herhalde mükelleftir.

Bunun dışında, aşağıda da belirtileceği gibi, Osmanlı ülkesinde terk edilen mallar konusu Lozan Antlaşması ile nihai sonuca bağlanmıştır ve bu düzenleme uluslararası hukuk çerçevesinde yapılmış, özel çözüm getiren bir anlaşma olarak öndegelimle sahiptir.

Türkiye'de bulunan taşınır, taşınmaz mallar konusunda iyelik taleplerine ilişkin davaları görme yetkisi Türk mahkemelerine aittir.

Nihayet, Türkiye'de bulunan taşınır, taşınmaz mallar konusunda iyelik taleplerine ilişkin davaları görme yetkisi Türk mahkemelerine aittir. İstimlak dahil, iyelik konusunda talebi bulunanlar, davalarını Türkiye'de açmak durumundadırlar. Ayrıca, Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) yetkisini de tanıdığından, Türk Mahkemelerinden sonuç alamayanlar, davalarını, iyelik haklarının ihlal edildiği gerekçesi ile AİHM 'ne taşıyabilirler. Bir ülkenin yargısı, başka ülkedeki mal sahipliği davasını görmeğe kalkarsa, uluslararası kaos olur.

Ancak, Ermeni davacıların amacı, gerek Lozan Antlaşması, gerek Kars Antlaşması, gerek yukarıda ayrıntılı biçimde söz edilen ABD ile Türkiye arasında 1923 yılında yapılan Tazminat Antlaşması hükümlerini, bir yolunu bulup, örneğin kendilerine müzahir olabilecek yargıç ayarlayarak, unutturmaktır. Amaçları bellidir: “*Kâbeleri olan Sevr'e dönecekler; papazları da Wilson olacaktır*”. Ermeni Cumhurbaşkanı, ABD ziyaretlerinde, bu nedenle Wilson'un mezarına gider!

Ermeni Avukatların Türkiye Devleti'nden ve Türkiye Devleti'nin Organları Olan TC Merkez Bankası ve Türkiye Ziraat Bankası'ndan Talepleri

ABD'de açılan davada Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temsilcisi olarak Washington'daki Türkiye Büyükelçiliğine, ayrıca T.C. Merkez Bankası'nın ve Ziraat

34 Article II: “The two Governments agree that, by the payment of the aforesaid sum, the Government of the Republic of Turkey will be released from liability with respect to all of the above-mentioned claims formulated against it and further agree that every claim embraced by the Agreement of December 24, 1923, shall be considered and treated as finally settled.”

Bankası'nın ABD'deki bürolarına tebligat yapılmak istenmiştir. Türkiye Büyükelçiliği'ne yollanan tebligat ABD Adalet Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı yoluyla diplomatik usullere riayet edilerek gönderilmediği gerekçesi ile teslim alınmamıştır. Bu konuda, gelecekte, ABD Hükümeti'nin resmi tutumunun ne olacağını bu vesile ile saptama olanağına kavuşacağız.

Bankalara yapılmak istenen tebligatlar ise, yetkisiz kişilere verilmek istenmiş, ayrıca, mahkeme kâtabi "cevap verme" süresi konusunda hata yapmıştır. Öğrendiğimize göre, bankalara yapılan tebligatlardaki usul hataları davacıların avukatı tarafından düzeltilmeğe çalışılmıştır.

Davanın uzun süreceği usul ve yetki tartışmaları sürecinden geçmesi beklenmelidir. Ermenilerin avukatı da bunu açıkça söylüyor zaten. Bu arada, davacılar Türkiye'nin "sert" siyasal tepkisini tetikleyebilirlerse, sorunu bir uluslararası krize dönüştürme amaçlarına da ulaşmış olurlar. Kriz münasebetiyle, daha önceki Ermeni terör eylemlerinde olduğu gibi, soykırım savı yeniden manşetlere çıkarılacaktır.

Açılmak istenen davada Pasadena'da mukim 68 yaşında Anais Harutunyan adındaki şahıs, "Osmanlı Türkleri tarafından öldürüldüğünü iddia ettiği büyük anne ve babasına ait 40 dönümlük yaklaşık 65 milyon dolar değerinde taşınmaz mal karşılığında tazminat" istemekteymiş.³⁵ Arsasının üzerinde şimdi "kahraman ABD askerlerinin görev yaptığı" İncirlik üssü bulunmaktaymış. Bu ABD vatandaşının elinde Türkiye'deki malları ile ilgili tapular varsa, neden bugüne kadar malını takip etmemiş? Neden Türkiye'de dava açmamış? (Beyrut'ta ikamet eden ve elinde tapusu bulunan bir mal sahibinin kızı Adana'da dava açtı ve mülkü adına yazdırdı. İstanbul Sarıyer'de bir Ermeni tarafından açılan bir başka davada mahkeme davacı lehine karar verdi, emsal var.)

Neden ABD ile Türkiye arasında akdedilen ve uygulanan yukarıda sözü edilen 1923 Anlaşması çerçevesinde ABD Hükümeti'ne başvurarak Türkiye'nin ödediği tazminattan yararlanmamış? Ya da o kişiler, Lozan Antlaşması Hükümlerine dayanarak neden Türkiye'deki mallarına sahip çıkmamışlar? Bu sorularının yanıtları elbette belli değil. Ancak, davayı açanlar bakımından bu "ayrıntıların" herhalde önemi yok. Zira aslında bu kişilerin hukuken talep edebilecekleri bir hakları olsaydı, bugüne kadar elbet beklemezlerdi. O halde, amaçları soykırım propagandasını gündemde tutmak ve mesela "2015 fırtınasından" yararlanarak kendilerini mağdur gösterip, bir de yargıç ayarlayabilirlerse, lehlerine karar çıkarmaktır. Bu sebeple, şimdilik pek aceleleri yok.

35 Rivayet muhtelif, bazı Ermeni sitelerinde 22 dönüm ve 35 milyon dolar yazılı.

Yabancı Devletler veya Onlara Bağlı Kurumlara ABD Mahkemelerinde Dava Açılabilir mi? “Foreign Sovereign Immunity Act” (FSI) Nedir?

1976 yılında ABD Kongresi tarafından kabul edilen Yabancı Egemenliklerin (Devletlerin) Bağışıklığı Kanunu “Foreign Sovereign Immunity Act” (FSIA), uluslararası hukukun yabancı devletlerin ticari faaliyetleri dışındaki eylemleri konusunda yargıdan bağışık olmaları ilkesini bazı istisnalar dışında yasalaştırmıştır. Eskiden bu bağışıklık sınırsızdı. 1952 yılında Amerikan Dışişleri Bakanlığı hukuk müşavirinin yazdığı ve “Tate Letter” olarak bilinen raporla, yabancı devletlerin yargı muafiyetinin bazı hallerde kısıtlanabilmesi süreci başlatıldı.³⁶ Sonunda ABD Kongresi de 1976 yılında FSIA'ı kabul etti. Bu yasa bir yabancı devlete ABD mahkemeleri tarafından uygulanacak yargı bağışıklığı konusunda çok ayrıntılı kurallar ve bu bağlamda “istisnalar” içeriyor. FSIA'a göre genel kural yabancı devletlerin ABD mahkemelerinde - istisnalar hariç- bağışıklıktan yararlanmasıdır. Bağışıklıktan yararlanma konusundaki kararını verme yetkisi mahkemeye aittir.³⁷ Mahkeme bağışıklık kararını re'sen değil, davalının “bağışık olduğunu belirtmesi” üzerine alır. Böyle bir taleple karşılaşan yargıcın, durumu Hükümetten tahkik etmesi de mümkün; ancak zorunlu değildir. FSIA uygulaması konusunda ABD'de kapsamlı bir içtihatlar demeti oluşmuş durumdadır.³⁸

Neden ABD ile Türkiye arasında akdedilen ve uygulanan 1923 Anlaşması çerçevesinde ABD Hükümeti'ne başvurarak Türkiye'nin ödediği tazminatın yararlanmamış?

ABD Yargıcının Dava Tebligat Yolladığı Devletin Temsilcileri Ne Yapmalı?

Türkiye'de yaygın kanı, bir yabancı devlet mahkemesinin bir başka yabancı devleti yargılayamayacağı yolundadır. Ancak, mutlak muafiyet doktrini pek çok ülkede

36 Yabancı egemen devletin yargı bağışıklığına ilişkin klasik ve mutlakçı kurama göre, egemen bir devlet, kendi rızası olmadan başka bir egemen devletin mahkemesinde dava edilemez. Yeni ve daha kısıtlı yabancı egemen Devletin yargı bağışıklığı kuramına göre ise, bu bağışıklık Devletin egemen ve kamuya ilişkin eylemleri *Juro imperii* için tanınır; sivil hukuka ilişkin muamelatı *Juro gestionis* için tanınmaz. “According to the classical or absolute theory of sovereign immunity, a sovereign cannot, without his consent, be made respondent in the courts of another sovereign. According to the newer or restrictive theory of sovereign immunity, this immunity is recognized with regard to sovereign or public acts (*juro imperii*) of a state, but not with respect to private acts (*jure gestionis*)” *Tate Letter, reprinted at Alfred Dunhill of London, Inc. v. Cuba, 425 U.S. 682, 711, 96 S.Ct. 1854 (1976) (Appendix 2 to opinion of White.J.)*

37 Devletler yabancı ülkedeki ticari faaliyetleri bakımından yargı bağışıklığından yararlanmaz. Devletin yargı bağışıklığına ilişkin talepleri konusundaki kararı mahkemeler verir. Section 1602 of the FSIA : “The Congress finds that the determination by U.S. courts of the claims of foreign states to immunity from the jurisdiction of such courts would serve the interests of justice and would protect the rights of both foreign states and litigants in U.S. courts. Under international law, states are not immune from the jurisdiction of foreign courts insofar as their commercial activities are concerned. Claims of foreign states to immunity should henceforth be decided by courts of the U.S.”

38 ABD Mahkemelerinde oluşan içtihatların dosya ve karar referanslarına -fazla ayrıntı olduğu için- bu yazıda yer vermedik, sadece davayı ve yılını kaydettik. Bu konuda ayrıntıya inmek isteyen okuyucu, internet ortamında (kısıtlılık yoksa) anılan davalar konusundaki kararların metnine ulaşabilecektir.

zaman içinde değişmiştir ve ABD’de böyle bir dava ile karşılaşan devlet veya ona bağlı organ ya da kuruluşlar, son derecede karmaşık usul meseleleri ve tuzaklarla dolu ABD yargı sürecini hukukçuları aracılığı ile iyi incelemek zorundadırlar.

Türkiye Cumhuriyeti, Merkez Bankası, Ziraat Bankası ABD mahkemesi tarafından yapılan tebligatı kabul etmezse ve davaya katılmaz ise, ABD mahkemesi davayı, davalının yokluğunda yürütecek ve gıyapta karar alma yoluna gidebilecektir.

Bu kararı, dava edilenlerin hesaplarına veya mallarına el koyma önlemleri bile izleyebilir. Türk Devleti’nin bir “organı” olan Merkez Bankası ile “bağlı kurum” (instrumentalities) sayılan, (sermayesinin tamamı devlete ait olan) Ziraat Bankası, oldukça karmaşık olan bu sorunun hukuksal açıdan değerlendirmesini elbette yaptırmaktadır.

Yetkili uzman hukukçuların erişebildiğim görüşlerinden şimdiye kadar edindiğim izlenime göre, ilk aşamada- T.C. Merkez ile Ziraat Bankalarının, bağışıklık gerekçesini vurgulayarak, davaların açıldığı mahkemelerin FSİA çerçevesinde davayı görme konusunda yetkisiz olduğunu ileri sürmeleri ve davanın içeriğini girilmeden reddini avukatları aracılığı ile sağlamaları, en rasyonel hukuk yöntemi olacaktır. Ancak ve daha da önemlisi, buna paralel olarak, Türk Hükümeti’nin, ABD Dışışleri Bakanlığı nezdinde girişimde bulunarak FSİA’ta öngörülen yargı bağışıklığı ilkesinin uygulanmasını sağlayacak bilgilerin ve en başta hukuksal bağlamda soykırımı kavramı konusundaki resmi ABD Hükümeti tutumunun mahkemelere iletilmesini diplomatik yolla ve siyasal temaslarla istemiş bulunmasıdır. FSIA uygulaması yabancı merkez bankaları için ek koruma önlemleri içerdiğinden ABD Hükümeti’nin bu girişimlere duyarsız kalmayacağı varsayılmalıdır.

Bu alanda, ABD Yürütme organının başı olan Başkan Obama’nın karşılaşacağını düşündüğümüz güçlük, daha önce, seçim kampanyası sırasında Ermeni soykırımının tanınması gerektiği yolunda beyanda bulunmasından kaynaklanabilir. Ancak Başkan Obama, beyanının hukuksal bağlamda soykırımı tanıma anlamına gelmediğini, siyasal bağlamda 1915’te yaşanmış olan büyük felakete işaret etmek amacı ile konuştuğunu beyan edebilecektir. Netekim, Obama, Başkanlığa seçildikten sonra, 1948 Sözleşmesi’nin öngördüğü terim olan “soykırım” sözcüğünü değil, Ermenice “Büyük felaket” anlamına gelen “*Metz yegern*” terimini telaffuz etmiş ve eski ifadesine bir ayar getirmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak, Ermenistan ve Türkiye arasında imzalanmış bulunan protokollerin öngörüşü -uzlaşmayı sağlamaya yönelik-tarih ve hukuk uzmanları komite çalışmaları da ABD Hükümeti tarafından desteklenmektedir. Tarihsel ve hukuksal değerlendirmenin önüne siyasal engel çıkarmayı herhalde ABD Hükümeti de arzu etmez.

Nihayet, davalı devletin, organının veya kurumlarının önündeki bir başka seçenek,

mahkeme tarafından yapılan dava tebligatına cevap vermemek ve davaya katılmamaktır. Kaliforniya Mahkemesi OPEC aleyhine açılan bir davayı 1979 yılında OPEC davaya katılmadığı halde reddetmişti, ama bu örnek tektir. Buna karşılık, örneğin Jackson v Çin Cumhuriyeti (1982) davasında, Çin katılmadığı halde dava gıyabında yürütülmüş, Çin'in 41 milyon dolar zarar-zıyan vermekten sorumlu olduğu kararı mahkeme tarafından alınmış, yaklaşık dört yıl sonra (1983) Çin davaya katılarak temyiz etmek durumunda kalmış, sonunda mahkeme Çin'in yargı bağımsızlığını ortadan kaldıran istisnanın dava konusunun tarihi olan 1911 yılına doğru geri götürülemeyeceği kararını vermiştir. Bu karar Türkiye açısından da önemli bir emsaldir.

Ancak, aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alacağımız Avusturya Cumhuriyeti v. Altmann (2004) davasında ABD Üst Mahkemesi (Supreme Court) mala yasa dışı el koyma durumunda devletin yargı bağımsızlığının geçerli olmadığı hakkındaki istisnanın, FSIA'nın yürürlüğe girdiği tarihten öncesine de uygulanabileceği yolunda bir başka (ve çelişkili) karar vermiştir. Ermeni taleplerini savunan Alfred de Zayas Altman kararının Ermeni taleplerine emsal teşkil edeceğini yazmıştır.³⁹

Tarihsel ve hukuksal değerlendirmenin önüne siyasal engel çıkarmayı herhalde ABD Hükümeti de arzu etmez.

Siderman de Balke ve Arjantin Cumhuriyeti (1992) davasında ise yargıç “davayı reddetmeden önce, davalı tarafın mahkemeye cevap vermesinin beklediğini” açıklamıştır. “Mahkemenin yetkili olmadığı konusundaki inandırıcı gerekçeleri sunmak ve FSIA istisnalarının geçerli olmadığını açıklamak” davalı tarafın yükümlülüğünde olan bir husustur. Reed v İran İslam Cumhuriyeti davası da (2006) aynı çerçeveye girer.

Türkiye'ye dava açanlar taleplerini FSIA'daki “uluslararası hukuka aykırı” olarak mala el koyma ve ABD'de ticari faaliyette bulunma istisnalarına dayandıracaklardır. Bu istisnalara aşağıda değinilmiştir.

Yabancı Devletin Yargı Bağımsızlığını Ortadan Kaldıran İstisnalar Nelerdir?

Ermeni davalarını savunan avukatların mahkemeye sundukları dosyalardan hiç biri, kanımızca, Türk Devleti'nin ya da ona bağlı kurum ve organların bağımsızlıklarını kaybetmesine neden olacak istisnalara uymamaktadır. Ancak, ABD'de özellikle Kaliforniya Mahkemeleri tarafından verilmiş bazı kararların incelenmesi, başka bazı

³⁹ Alfred de Zayas, *The Genocide Against The Armenians 1915*1923 And The relevance Of The 1948 Genocide Convention*, Beyrut, Haigazian University, 2010, s.89.

ülkelerde de olduğu gibi⁴⁰ oradada da yargıçların çok değişik etkenlerle farklı kararlar verebildiklerini ve emsal karar ilkesinin sıklıkla arka plana atıldığını göstermektedir. Bunun bariz örneği olan Altmann kararına aşağıda değinilecektir.

1) İstisnalar

a) Kişinin malının yasa dışı olarak elinden alınması, yargı bağımsızlığının kabul edilmemesi sonucunu veren en önemli istisnalardan biridir.⁴¹

Ancak, ABD 9. Temyiz Dairesi bu konuda; “*Şikayetçi, mala el koyan devletin vatandaşı ise istisna tanınmaz*”, yani bağımsızlık vardır, kararını vermiştir.⁴² Türkiye’ye karşı açılan davalarda, davacıların ataları mallarına el konulduğu tarihte Osmanlı vatandaşı mıydılar? Bunlar veya varisleri şimdi ABD’de ikamet etmekle iseler bile uyrukluklarını dava dilekçesinde belirtmemişler, anlaşılın açık kapı bırakmak istemişlerdir. Bu durumda davayı açanlar, muhtemelen, atalarının mallarına el konulmadan önce Türk vatandaşlığından iskat edildiklerini ileri süreceklerdir. Ancak, bunu kanıtlamaları olanaksızdır;⁴³ zira o dönemde Osmanlı Hükümeti uyrukluktan iskat işlemi uygulamıyordu, arşivlerde böyle belge yok.

Öte yandan, bu kişiler Lozan Antlaşması tarafından kendilerine tanınan Türkiye’ye dönme ve mallarını alma hakkına sahiptiler.

Davacılar, mallarının nakde dönüştürüldüğünü ve dava ettikleri bankaların ABD’de bu sermaye ile ticari faaliyet yaptığını da ileri süreceklerdir. Ancak, varsayıma dayalı bu gerçek dışı iddiayı isbatlama olanaklarının bulunmadığı da bellidir. Davacılar hangi mallarının karşılığında, hangi bankaya, ne zaman kaç para yatırıldığını açıklayamayacaklardır. Örneğin, dava ettikleri Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası iddia tarihinde kurulmamıştı.

Davacıların elinde mallarına ait yeterli ve geçerli belge olsaydı, bunu 1923 Ankara Anlaşması çerçevesinde ABD Hükümeti’ne dermeyan edebilirlerdi ve varsa tazminat

40 Örneğin, İsviçre’de Bern Laupen Mahkemesi ve onun kararını onaylayan İsviçre Federal Mahkemesi Ermeni soykırımı savını reddeden 14 Türk vatandaşını beraat ettirmişti. Bunu takiben Lozan Mahkemesi, Doğu Perinçek’i Ermeni soykırımını inkar ettiği gerekçesi ile ırk ayrımcılığı suçu işlemekten mahkum etti. Bu karar İsviçre Federal Mahkemesi tarafından onaylandı. Bundan iki yıl sonra, Doğu Perinçek’i destekleyerek Ermeni soykırımı savını yadsyan üç Türk vatandaşı da İsviçre’nin Winterthur Mahkemesi tarafından mahkum edildi ve bunların cezaları temyiz sürecinde İsviçre Federal Mahkemesi tarafından onaylandı. Doğu Perinçek bu konuda AIHM’ ne başvurdu.

41 “That exception provides that a foreign state or instrumentality is not immune; in any case, in which rights in property taken in violation of international law are in issue (a) that property or any property exchanged for such property is present in the United States in connection with a commercial activity carried on, in the U.S. by the foreign state; or (b) that property or any property exchanged for such property is owned or operated by an agency or instrumentality of the foreign state and that agency or instrumentality of the foreign state and that agency or instrumentality is engaged in a commercial activity in the U.S.

42 *Chadian v Filipin Ulusal Bankası* davası 1990.

43 Naziler Yahudilerin mallarına el koymadan önce bunları yurttaşlıktan iskat etmişlerdi. Bu konuda son olarak görülen Cassirer davasında bu husus dile getirilmişti.

haklarına kavuşabilirlerdi. İyelik hakları olsaydı Türkiye'de dava da açabilirlerdi. Tapularını ibraz edip mallarına kavuşabilirlerdi. Dava açıp kazananlar bulunduğu yukarıda değindik.

Davayı açanların ellerinden alındığını iddia ettikleri mal ABD'de bulunmadığı için "malın kamulaştırılması, (devletçe el konulması) istisnası da bu davaya uygulanamaz.⁴⁴ Yapıldığı ileri sürülen kamulaştırma işlemi uluslararası hukuka aykırı bir işlem değildir. Uluslararası hukuk, bir devletin kendi yurttaşlarının malını kamulaştırmasını yasaklamaz.

Ayrıca hangi uluslararası hukuk kuralından söz ediliyor? Mala el konulması istisnası bir devletin kendi vatandaşlarının malları konusundaki tasarruflarına uygulanamaz.⁴⁵ Kaldı ki el konulduğu ileri sürülen mallar, Osmanlı vatandaşının değil de o tarihte ABD vatandaşı olan birinin tapulu ve belgeli malı olsaydı, 1923 yılında ABD ve Türkiye Cumhuriyeti arasında yapılan ve uygulanan yukarıda sözünü ettiğimiz (Ankara) Tazminat Anlaşması ile ABD uyrukluklarının malları karşılığında Türkiye Cumhuriyeti tarafından ABD'ye 899.000 dolar tazminat ödenmiş ve hak sahiplerine dağıtılmıştır. O Anlaşmada bu konudaki taleplerin nihai olarak çözüme bağlandığının yazılı olduğuna yukarıda değindik.

Davacılar hangi mallarının karşılığında, hangi bankaya, ne zaman kaç para yatırıldığını açıklayamayacaklardır.

b) Davacının talepleri, "dava yabancı devlet tarafından ya da yabancı devletin organı veya devlete bağlı bir kurum tarafından ABD'de yürütülen bir ticari faaliyetle ilişkili olmalıdır" koşuluna da uymadığından, devletin ve/veya ona bağlı organın davadan bağışık olduğu kuralı geçerlidir.

Devletin ticari dava bağışıklığından yararlanmaması için davanın ABD'de icra edilen bir ticari faaliyeti ile ilişkili olması gerekir. Dava açanlar, mallarının 1910'lu yıllarda Osmanlı devleti tarafından ellerinden alındığını belirtiyorlar. Bu eylem yukarıda dipnotlarda değindiğimiz "jure imperii" çerçevesine girer. Kamulaştırma fiili ABD'de gerçekleşmemiştir ve ABD ile bir bağlantısı, uzantısı (*nexus*) bulunmamaktadır. "Davayı açanın dava ettiği bankaların sermayesinin bu el koymalardan oluştuğu, bu nedenle ticari bir faaliyet olduğu" savı da gerçek dışıdır. Bankaların kuruluş senetlerinde böyle bir şey yoktur.

c) Yargı bağışıklığının kaldırılmasını bizzat isteme istisnası da Türk Devleti'nin ve

44 FSIA Bölüm 5 (a) (3) : "A foreign state shall not be immune from the jurisdiction of courts in the U.S.... in which rights in property exchanged for such property is present in the U.S. in connection with a commercial activity carried on in the U.S. by the foreign state; or the property or any property exchanged for such property is owned or operated by an agency or instrumentality of the foreign state and that agency or instrumentality is engaged in a commercial activity in the U.S."

45 Wahba / National Bank of Egypt (NBE) Davası 2006.

bankaların yargı bağışıklığından isteyerek vazgeçmeyecekleri varsayıldığından söz konusu olmayacaktır.⁴⁶

d) Gayri ticari zararlar istisnası da Ermenilerin avukatları tarafından açılan davalara uygulanamaz.⁴⁷ Gayri ticari zararlar istisnası, hem haksız eylem hem de zararın her ikisi de ABD egemenliği altındaki toprakta vuku bulması durumunda uygulanabilir. (Amereda Hess davası). Benzer şekilde (Frovol/ SSCB 1985) davasında davacı ABD’de zarara ya da mal kaybına uğramadığı için SSCB yargılanmamıştır.

e) Davacı, davasını desteklemek için aklına gelen her çoktarafli uluslararası antlaşmaya aykırılık savını, belki tutar düşüncesi ile dermeyeran etmiştir. Aşağıda başlıkları ayrıca sunulan bu çoktarafli uluslararası antlaşmaların hiç biri devletin muafiyetini ortadan kaldıran hüküm içermemektedir. 1948 Soykırım Sözleşmesi de bunlar arasındadır. Benzer davalarda ABD Mahkemeleri 1948 Soykırım Sözleşmesi’nin devletin ulusal mahkeme önünde yargı bağışıklığını kaldıran hiç bir hüküm içermediğini Türkiye’ye karşı açılan bu davaya emsal olabilecek şekilde karara bağlamıştır.⁴⁸

Türkiye’ye dava açan davacı, uluslararası camia için geçerli olan “jus cogens” ihlalden söz etmektedir. Ancak soyut olarak “jus cogens” ihlali iddiası yabancı devletin muafiyetinin kaldırılması için yeterli neden değildir.⁴⁹ Ayrıca, Lozan, Kars ve ABD ile 1923 Antlaşmaları uluslararası hukuka uygun ve genel hukuk kuralları ile karşılaşıncı, öndegeli mi bulunan özel kural antlaşmalarıdır. (ABD hukuk jargonunda buna uygulama antlaşması da deniliyor)

f) Davayı açan, talebini eski bir yabancı devlet ile onun uyrukları (Osmanlı Ermenileri) arasındaki bir ihtilafa dayandırmak istemektedir. Oysa FSIA bir yabancı devlet ile onun uyruğu arasındaki hukuksal ihtilafı kapsamaz. FSIA uluslararası hukukun tanıdığı “yargı bağışıklığını kısıtlama kuramını” kodifiye etmek amacı ile çıkarılmıştır. Uluslararası hukuk, yabancı devlet ile onun uyrukları arasındaki ihtilafları çözmez.⁵⁰

46 FSIA 1605 (a)(1) maddesine göre bir yabancı devlet yargı muafiyetinden yararlanmak istemediğini açıkça ya da dolaylı şekilde belirtebilir. Bu takdirde yargı muafiyetinden yararlanmaz.

47 “FSIA 1605 (a) (5) maddesine göre: “A foreign state shall not be immune from the jurisdiction of courts of the United States... not otherwise encompassed, in which money damages are sought against a foreign state for personal injury of death, or damage to or loss of property, occurring in the United States and caused by the tortious act or omission of that foreign state or of any official or employee of that foreign state while acting within the scope of his office or employment, except this paragraph shall not apply to A) any claim based upon the exercise or performance or the failure to exercise or perform a discretionary function regardless of whether the discretion be abused or B) any claim arising out of malicious prosecution, abuse or process, libel, slander, misinterpretation, deceit or interference with contract rights.”

48 Sampson/Almanya Federal Cumhuriyeti davasında, ABD uyruklu Holokost kurbanlarının ABD’de açtıkları davada, Soykırım Sözleşmesinin Almanya’nın FSIA a öngörülen egemenlik muafiyetini ortadan kaldırmadığı belirtilmiştir.

49 Yukarıda anılan Sampson davası kararında bu husus belirtiliyor.

50 Agudas Chasidei Chabad// Rusya Federasyonu davası 820069; Bkz. doktrinde: De Sanchez 770 F.2d at 1397. Uluslararası hukuk, genelde, bir ülke ile onun uyruğundaki kişiler arasındaki ihtilafları ele almaz. Bu konuda ABD mahkemeleri tarafından da verilmiş çok sayıda karar var.

Bu ihtilafların mevcut ulusal yasalar ve ulusal yargı çerçevesinde ele alınması gerekir.⁵¹ Başka bir anlatımla, eski Osmanlı topraklarındaki, bugünkü Türkiye'deki bir uygulama konusunda tazminat talebinde bulunan kişiler, bu konuyu Türkiye'de yetkili yargı önüne taşımak durumundadırlar. Bu kişiler Türk yargısından istedikleri sonucu alamazlar ise, Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde, Türkiye'deki tüm yargı yollarını tükettikten sonra, Türkiye AIHM'nin yetkisini tanıdığı cihetle, davalarını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne belirli koşullarda taşıyabilirler.

Savaş zamanına ilişkin taleplerin ele alınması, ABD yargısının değil, yürütme organının yetkisindedir.

g) ABD dış politikasını federal icra organı saptar ve yürütür. Yabancı devletlere -sınırlı da olsa- yargı bağımsızlığı tanınması hususu ABD dış politikasını da doğrudan ilgilendiren bir konudur.

Dış politikanın uygulanması ABD başkanının yetkisindedir. Bu bağlamda, savaş zamanına ilişkin taleplerin ele alınması, ABD yargısının değil, yürütme organının yetkisindedir.⁵² ABD Hükümeti Türkiye Cumhuriyeti'ne ve onun organlarına dava açma girişimi münasebetiyle, dipnotta verilen emsal kararı da örnek göstererek yürütmenin yetkisini, hatta 1923 ABD-Türkiye Antlaşması (Anakara Antlaşması) ile tazminat meselesinin kesin olarak sonuca bağlandığını, davanın açılmak istendiği mahkemeye hatırlatmak durumundadır.

2) ABD'de geçerli olan "Siyasal Konu Doktrini", Türkiye'ye karşı açılan bu davalarda mahkemenin müstenkif kalmasını gerektirir. Bu doktrine göre, mahkemeler, siyasal otoritenin ve yürütme erkinin ele alması gereken konulara girmemelidir.⁵³ Dış ilişkiler bu çerçeveye dahildir.⁵⁴ Osmanlı Devleti'nin Ermenileri tehciri konusundaki ihtilaf da bu alana girer. Ancak, yargıç bu doktrini re'sen gündemine getirmeyecektir. Türkiye'yi, temsil eden avukatlar konuyu nasıl sunacaklarını duruma göre kararlaştıracaklardır.

51 "Anayasa, yasalar ve politikalar kendi (ABD) vatandaşlarımız hakkında uygulanır. Başka bir ülkenin kendi uyruklarının mallarına el koyma eylemi ABD'de yargı konusu yapılamaz. Bu kişiler kendi ülkelerinde yargıya başvurmaldır", US / Belmont davası 1937), Dayton/Cekoslovak Sosyalist Cumhuriyeti davası 1987. Kabul gören uluslararası hukuka göre, zararın olduğu tarihte ABD vatandaşı olmayan kişilerin talepleri ABD tarafından üstenilmez, desteklenemez. Ancak Altmann davası bu konuda yeni bir içtihat getirmiştir.

52 Değirmençyan /Deutsche Bank davası kararında şöyle deniliyor: "Anayasa, dışişikiler konusunda ulusun dış politikasının ne olacağını saptama alanındaki yetkiyi federal hükümete vermiştir. ABD Hükümeti vatandaşlarının savaş dönemine ilişkin talepleri dahil yabancı hükümetlerle yapılacak uygulama anlaşmalarını yapmaya yetkilidir. Federal Hükümetin savaş dönemine ilişkin talepleri çözüme bağlama yetkisi sadece yabancı hükümetlere yönelik taleplere değil, o ülkenin şahısları ve şirketlerine karşı olan talepleri de içerir." (The Constitution allocates the foreign relations power to the federal government and vests the authority to decide what the nation's foreign policy should be in the executive agreements with foreign governments including agreements that resolve the wartime claims of American citizens. The power of the federal government to resolve wartime claims extends not only to claims against a foreign government itself, but also to claims against its nationals, including corporations"(Deirmenjian v. Deutsche Bank 2007)

53 US v Curties-Wright Export Corp. (1936) davasında baş yargıç siyasal nitelikli konuların mahkemede çözümlenemeyeceğini vurgulamıştır.

54 Kadic/Karadzic davası (.1995) Bu bağlamda sorunun nasıl çözüme bağlanabileceği hakkında burada ayrıntısına girmedığımız ölçütler oluşturulmuştur.

3) ABD Yüksek Mahkemesi daha 1897 yılında Devlet Eylemi Doktrinini (The Act of State Doctrine) oluşturmuştu. Buna göre bir egemen devlet, öbür egemen devletin bağımsızlığına saygı göstermek zorundadır. Buna bağlı olarak, bir devletin mahkemesi öbür devletin egemenliğine dayanan eyleminin (jure imperii) geçerliliği hakkında, bu işlem tartışmalı bile olsa, hüküm veremez. Devlet eylemi doktrini, ABD mahkemesinin genelde uyması gereken bir ilkedir. Davalı devlet FSIA 'da öngörülen bağımsızlığın uygulanmasını talep ederken, bu doktrine de değinebilir ve bunu isbat yükümlülüğünü taşıyan taraftır.

Bu çerçevede ABD Mahkemesi bir başka ülkenin kendi sınırları içinde gerçekleştirdiği işlemin hukuka uygun olup olmadığı konusunda karar veremez. Bu nedenlerle Mahkemenin Ermeni avukatların açtığı davayı görmemesi gerekir.

*Bir devletin mahkemesi
öbür devletin egemenliğine
dayanan eyleminin
geçerliliği hakkında, bu
işlem tartışmalı bile olsa,
hüküm veremez.*

4) Uluslararası Nezaket Doktrini (International Comity), mahkemenin sözünü ettiğimiz 1915 tazminatı davasını ele almamasını icab ettirmektedir. Bu doktrine göre, ABD

mahkemeleri bir başka devletin yasalarını ve çıkarlarını ilgilendiren konuları ele almaktan kaçınmalıdır.⁵⁵ Türkiye'ye karşı açılan davalarda sözü edilen eylemler ABD dışında cereyan etmiştir; varsa zarar ABD dışında oluşmuştur; zarar görenler yabancı uyrukludur. ABD Başkanı hükümet politikası olarak Ermeni olaylarına hukuken soykırımı nitelemesini yapmamıştır; Türkiye de soykırımı nitelemesine sürekli olarak karşı çıkmıştır.

5) Türkiye'ye açılan davada dava edilenlerin kişisel sorumluluğu bulunmamaktadır. Olaylar Osmanlı İmparatorluğu döneminde vuku bulmuştur. Bu olayların davanın açıldığı Kaliforniya ile bağlantısı yoktur ve sorun Federal Hükümet'in yetki alanına girer.

6) Dava edilen Merkez ve Ziraat Bankaları yabancı egemenlik yasası FSIA çerçevesine girer. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de FSIA çerçevesine girdiği kuşku götürmemektedir. FSIA Devlet yanında devletin organlarını ve bağlı teşekküllerini de içine alır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası T.C.'nin bir organıdır. Ziraat Bankası sermayesi devlete ait olan devlete bağlı bir teşekküldür.

7) Zaman aşımı süresi geçmiştir. Özel hukuka ilişkin davada da Türk yasalarının öngördüğü zaman aşımı süreleri uygulanmalıdır. Bu konuda emsal kararları vardır.⁵⁶ Davacı konuyu özel hukuk alanından çıkararak, Türk Ceza Kanunu'nda da

55 Societe Nationale Ind.Serospatiale/District Court davası,1987.

56 Huynh v. Chase Manhattan Bank davası kararı, 2006.

öngörüldüğü veçhile, soykırım suçunda zaman aşımı olmayacağını ileri sürecek olsa bile, dava özel hukuk davasıdır. Ayrıca, varlığı ileri sürülen eylemler hukuken soykırımı sayılamaz, zira bu konuda yetkili mahkeme tarafından verilmiş bir karar da yoktur. Yetkili Mahkemenin kararı bulunmadan hiç bir kişi soykırımı işlemiş sayılamaz.

8) Davacı, insan hakları ihlalleri yapıldığı ve uluslararası hukukun çiğnendiği savlarını ileri sürmüştür. Davacıya göre, aşağıdaki anlaşmalar ihlal edilmiştir: “1948 Soykırımı Sözleşmesi, Savaş Çıkaranların Sorumluluğu Hakkında 1919 Paris Komisyonu, Sevres ve Lozan Anlaşmaları, Birleşmiş Milletler Şartı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Dünya Savaşında Savaşa Katılmayan Sivillere Uygulanacak Muamele Hakkındaki 1929 Cenevre Konvansiyonu, Nürnberg Mahkemeleri tarafından kabul edilmiş uluslararası hukuk ilkeleri, B.M. Medeni ve Siyasal Haklar Andlaşması ve Lahey Sözleşmesi”

Ayrıca, varlığı ileri sürülen eylemler hukuken soykırım sayılamaz, bu konuda yetkili mahkeme tarafından verilmiş bir karar da yoktur.

Bu Anlaşmaların hangi maddesinin ihlal edildiği davacı tarafından belirtilmemiştir. Hiç bir zaman yürürlüğe girmemiş olan Sevr Anlaşmasının da listeye alınması, davacının hukuk dışına taşan fanatizmine, yargıyı aldatma dürtüsüne ve propaganda emellerine işaret etmektedir.

Davacı yukarıda kayıtlı Anlaşmalar gereğince tazminat talep ediyorsa Osmanlı Devleti'nin ya da Türkiye Cumhuriyeti'nin -onaylamış ise- bu anlaşmalar çerçevesinde kabul ettiği zaman aşımı sürelerine bakılmalıdır.

9) Lozan Antlaşması hükümleri geçerlidir. Konu Lozan Antlaşması'nı doğrudan ilgilendirdiği cihetle, özetle buna da bakalım. Lozan Antlaşması ve ona ekli Protokoller ve Af Bildirgesi şu hususları öngörmüştü: “Türk Hükümeti tüm diğer güçler ile birlikte, genel barış arzusunu taşımaktadır. Bu bağlamda 20 Ekim 1918 ve 20 Kasım 1922 arasında İttifak Güçlerinin koruması altında savaş nedeniyle birbirlerinden ayrılmış bulunan aileleri birleştirmek ve hak sahibi olanlara mallarını geri vermek amacıyla alınmış bulunan önlemlere karşı çıkmayacaktır”. Bu kural, ikamet ettiği yerden isteyerek veya zorla ayrılmış bulunan ve mütareke ile işgal döneminde evlerine dönen kimseleri ilgilendirir. Lozan Antlaşması'nın 65. maddesi “savaş başladığında yabancı ülke vatandaşı olan ve Türkiye'deki mallarına el konulan bireylerin mallarının kendilerine iade olunacağını” belirtmektedir. Lozan Antlaşması'nın 46-63. maddeleri Osmanlı Devleti'nin borçlarının tasfiyesi ile ilgilidir. Bu borçların hepsi ödenmiştir. Lozan Antlaşması'nın 31. maddesi “Türkiye'den ayrılan ve 30. madde gereğince otomatik olarak yeni ülkesinin vatandaşlığını kazanan bireylerin, iki yıl içinde Türk vatandaşlığını geri alma

haklarının bulunduğunu” hükme bağlamıştır. Türkiye dışında bulunan ve Türk vatandaşlığını korumak isteyen tüm Osmanlı yurttaşlarına, isterlerse, Türkiye’ye dönme hakkı tanınmıştır. Bundan yararlanan pek çok Ermeni Türkiye’ye dönmüştür. Bunlar daha sonra yeniden göç etmişler ise, kendi kararları ile Türkiye’den ayrılmışlardır. Lozan Antlaşması’nın 65-72. maddeleri “mallar, haklar ve menfaatler” ile ilgilidir. Bu maddelerde tehcire tabi tutulanların hakları korunmuştur. İstiklal Savaşı’ndan sonra, yeni bir dönem başladığı cihetle, hukuk düzeninde hakların kullanımı belli sürelerle sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda malını geriye almak isteyenlere altı ay içinde olumlu bir yanıt verilmesi gerekiyordu. Bu yapılmadığı takdirde, bundan sonraki bir yıl içinde “muhtelit hukuk mahkemesine” başvurma hakkı tanınmıştır. Buna göre Lozan Antlaşması’nın imzalanması tarihinden başlayarak 18 ay içinde mülkiyet sorunlarının çözümlenmesi için nihai adımın atılması amaçlanmıştır (Lozan Md. 70). Türkiye Cumhuriyeti makamları bu kurallara aykırı davranmışlar ise, buna karşı Türkiye’de yargıya başvurulması gerekirdi. Bunu yapamıyorlar ise, Lozan Antlaşması’na göre, taraf devletlerin

Lozan Antlaşması’nın 46-63. maddeleri Osmanlı Devleti’nin borçlarının tasfiyesi ile ilgilidir. Bu borçların hepsi ödenmiştir.

azınlıklarla ilgili haklarda Türkiye nezdinde girişimde bulunmalarını tahrik etmek te mümkündür. Bu da yapılmamıştır.

Kaliforniya’da dava açanlar, Türkiye Cumhuriyeti’nin talepte bulunulması için gerekli olan evraklara ulaşılmalarını engellediğini ileri sürmüşler. Bu iddia gerçek dışıdır ve iddiayı desteklemek için hiç bire kanıt gösterilmemiştir.

Öte yandan davacı, 26 Kasım 1968 tarihli Savaş Suçları ve İnsanlığa Karşı Suçlar Sözleşmesi’ne göre, bu suçlar ile soykırım suçu konusunda zaman aşımı kuralı işlemediğini belirtmektedir. Ancak, ne ABD, ne de Türkiye anılan sözleşmeyi onaylamıştır.⁵⁷

10) 1948 Soykırım Sözleşmesi kurallarına uygun davranılmalıdır. Bir eylemin soykırım sayılması için yetkili mahkemenin usulüne uygun bir dava sürecinden sonra soykırım suçu işlendiği kararını vermesi gerekir. Uluslararası Adalet Divanı, Bosna-Hersek/ Sırbistan davasında, pek çok katliamın varlığını kabul etmiş, ancak bunların soykırım sayılması için gerekli olan “özel kastın” (dolus specialis) varlığının tartışılmaz biçimde isbatlanamadığı sonucuna varmıştır. Hukuk devletinde ve hele yargı alanında, “soykırım suçu işlendiği” iddiası hukuksal dayanağa, yani yetkili mahkeme tarafından verilmiş bir karara, dayanılmadan ileri sürülmemelidir.

⁵⁷ 2004 yılındaki Van Tu v.Koster davasında, mahkeme sınırsız zaman aşımı talebinde bulunan davalıların bu talebini ABD 26 Kasım 1968 tarihli Savaş Suçları ve İnsanlığa Karşı Suçlar Sözleşmesi’nin taraf olmadığı gerekçesi ile reddetmiştir.

11) ABD-Türkiye arasındaki 1923 Tazminat Antlaşması'nın, ABD Hükümeti tarafından Kaliforniya Mahkemesi'ne hatırlatılması gerekir. Nihayet Mahkeme, ABD ve Türkiye tarafından imzalanan (ve uygulanan) 24.12. 1923 tarihli Ankara Tazminat Antlaşması, tüm geçerli tazminat talebi bulunanlara tazminat ödendiğini ve anlaşmaya göre tüm taleplerin karşılandığını kabul edildiğini göz önüne almak zorundadır. Mahkeme bu Antlaşmayı hatırlamamakta ise ABD Hükümeti hatırlatmalıdır.

12) Altmann/Avusturya Cumhuriyeti Davası

Ermeni öğütlerinin finansmanı ile “Ermeniler karşı 1915-1923 soykırımı ve 1948 Soykırımı Sözleşmesinin Geçerliliği” başlıklı bir hukuksal inceleme broşürünü Beyrut'taki Ermeni Üniversitesinde yayımlayan⁵⁸ Alfred De Zayas adlı emekli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu görevlisi, yazdığı broşürün sonuç bölümünde, ABD yargısının, Holokost sırasında el konulan Yahudi mallarının iadesi konusunda, Altmann/ Avusturya Cumhuriyeti davasında Yabancı Egemenliklerin Muafiyeti Yasasına (FSIA) getirilen istisnaların geriye doğru işletileceği ve Avusturya devletinin yargı dokunulmazlığından yararlanamayacağı kararını verdiğini belirtmiş, anılan ABD yargı kararına yollama yaparak, bunun Türkiye hakkında da uygulanabileceğine işaret etmiştir.⁵⁹ Türkiye'ye dava açan avukatların da Altman kararına dayanmak isteyecekleri bellidir. Bu bakımdan Altmann davası kararının, gerekçelerin ve karşı gerekçelerin incelenmesinde yarar vardır.

Altmann davası romanlara ve filmlere konu olmuş bir olaydır. 1926 yaşında Viyana'da ölen Bayan Bloch Bauer, ünlü Avusturyalı ressam Klimt tarafından yapılmış iki portresini ve dört peyzajı Avusturya (Resim Galerisi) Müzesine vermesini vasiyet etmiş, kocası da yazılı olarak bu vasiyeti teyid eylemiştir. Naziler Avusturya'yı ilhak etmişler ve Bay Bloch 1938 yılında İsviçre'ye kaçmıştır. Araya savaş girmiş tablolar bir şekilde bir Alman subayına, ondan da Avusturya Müzesine intikal etmiştir. Ailenin yeğenlerinden biri olan Bayan Altman ABD'ye göç etmiş, ABD vatandaşı olmuştur. Altman, Bloch veresinin iadesini talep etmiş, bir kısım mallar ve hatta bazı Klimt desenleri kendisine verilmiş, bunun karşılığında talep ettiği 6 tabloyu Resim Müzesi'ne bırakması istenmiş, Altmann önce bunu kabul eder görünmüş, sonra vazgeçmiş Avusturya'da dava açma işlemlerini başlatmış,⁶⁰ dava gideri çok yüksek olduğundan⁶¹ bundan vazgeçmiş sonunda tabloların iadesi davasını Kaliforniya'da açmıştır.

58 Alfred de Zayas, “*The Genocide Against the Armenians 1915-1923 and the Relevance of vthe 1948 Genocide Convention*”, Beyruth Haigazian Universty,, February 2010.

59 United States Court of Appelas for the Ninth Circuit: Altmann v Republic uf Austria No. 01-56003 December 12, 2002, Affirmed on writ of certiorari 2 June 2004. United States Supreme Court, 541 us 677,2004.

60 Maria Altmann Avusturya'da da mahkemeye 1999 yılında başvurmuştu.

61 135 milyon dolar değerindeki tablolar için yatırılması istenen güvence 1,6 milyon dolardı. Daha sonra itiraz üzerine bu meblağ 135.000 dolara indirilmiştir.

Kaliforniya mahkemesinin gördüğü Altmann davasının esasını FSIA Yasası'ndaki yargı muafiyetinden Avusturya'nın yararlanıp yararlanamayacağı, başka bir anlatımla, istisnanın 1930-1940'lı yıllara geriye dönük olarak geçerli sayılıp sayılamayacağı oluşturmaktadır. Kaliforniya Mahkemesi, resimlere el konulmasının uluslararası hukuka aykırı olduğu görüşünü benimsemiş, tabloların Altmann'a iadesi kararını vermiştir. Kaliforniya mahkemesi ayrıca, Galeride sergilenen tüm resimlerle ilgili kitapların, broşürlerin ve afişlerin ABD'de satılmasını da "ticari faaliyet" çerçevesinde mütalaa etmiştir.

Maria Altmann Klimt tablolarına Avusturya Hükümeti'nin uluslararası hukuka aykırı olarak el koyduğunu ve bu eylemin FSIA'nın öngördüğü yasal kamulaştırma çerçevesine girmediğini belirtmişti. Avusturya, ilk sahibinin ölümünde tabloların Resim Galerisi Müzesi'ne verilmesini vasiyet ettiğini savunmuştur. Mahkeme bu gerekçeyi kabul etmemiştir. Ayrıca Mahkeme:

- FSIA'nın, Avusturya'nın Nazi dönemini konusundaki savaş öncesi ve savaş sonrası eylemlerini içerecek şekilde makale şamil olarak uygulanabileceğine,
- Avusturya Devleti'nin ve Galeri'nin davaya taraf olduğuna,
- Davayı görme yetkisinin Avusturya mahkemelerine transfer edilmesine gerek bulunmadığına,
- Davanın tüm taraflarına tebligat yapıldığına,
- Kaliforniya Mahkemesi'nin bu davayı görme yetkisinin bulunduğu karar vermiştir.

Avusturya FSIA'nın geriye doğru tatbik edilemeyeceği itirazını yapmış ve ABD Dışişleri Bakanlığının FSIA'nın öngördüğü sınırlı muafiyet uygulanması düşüncesini 1952 tarihindeki Tate Mektubu⁶² ile ortaya attığını, Tate belgesinden önce yabancı devletlerin yargı muafiyetinin mutlak olduğu görüşünün kabul edildiğini, oysa Klimt tablolarının galeri üyeliğine geçme tarihinin 1948 olduğunu ileri sürmüş ve SSCB, Çin Halk Cumhuriyeti ve Meksika davalarında verilen emsal kararlarına yollama yapmıştır. Mahkeme, bu davada, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde iki yıl yargıçlık yapan Hakim Wald'ın Prinz/Federal Almanya davasında ileri sürdüğü FSIA'nın geriye uygulanmamasının mutlak olmadığı yolundaki aykırı görüş paralelinde karar vermiş ve bu görüşün gerekçesini Altmann kararına yazmıştır.⁶³

62 Letter of Jack. B.Tate Acting Legal Adviser, Department of State to Attorney General Philip B. Perlman, May 19, 1952, reprinted in 26 Dep't (1952) State Bull. 984.

63 Find Law For Legal Professionals, <http://caselaw.findlaw.com/us-9th-circuit/1464064.html>
No.01-5600301-56398 –Altmann v Republic of Austria, s.7.

Mahkeme kararında, ayrıca, Tate mektubundan önceki dönemde de ABD'nin sadece dost ülkelere muafiyet tanıdığı kaydedilmiştir.(1948 yılında Avusturya ABD'ye dost ülke sayılmamakta mıydı?)

Mahkemeye göre Avusturya'nın Klimt tablolarına el koyması 18 Ekim 1907 tarihli Lahey Savaş Hukuku Sözleşmesi'ne aykırı sayılmaktaymış, ayrıca Avusturya tüm Nazi muamelelerini 1946 yılında resmen hukuk dışı saymış, bu nedenle Avusturya savaş sırasındaki malın gaspı dahil vahşet uygulamalarının yargı bağıışıklığından muaf tutulmasını beklememeliymiş. ABD Hükümeti, Almanların işgal ettikleri ülkelerde oradaki halklara karşı uyguladıkları mala zorla ve yasa dışı el koyma eylemlerine karşı olduğunu her zaman açıklamış. Öte yandan, başka ülkelerin (örneğin Belçika, İtalya Mısır, İsviçre Fransa) yasaları ve mahkemeleri de devletin yargı bağıışıklığının mutlak değil, sınırlı olduğunu kabul etmekteymişler.

Avusturya bu resimlerin sahibi Adele Bloch'un bunları Avusturya Galerisine bıraktığını belirtmiş olduğu cihetle, bunlara uluslararası hukuka aykırı olarak mı el konulduğu mahkeme tarafından incelenmiştir. Mahkeme;

- Geçerli bir el koymanın kamu yararına olması gerektiğini,
- Yabancılara, yerlilere kıyasla ayrımcı işlem yapılmamasın icap ettiğini,
- Hakça bir karşılığı ödenmeden mala elkoymanın yasal olmadığını kararına yazmıştır.

Özetle, Mahkeme Klimt tablolarına uluslararası hukuka aykırı olarak el konulduğunu kararlaştırmıştır. Mahkemeyi etkileyen öge, Viyana'nın işgali döneminde Bloch'un evine giren Nazilerin bir süre için de olsa tablolara el koymuş bulunmasıdır. Tablolar, daha sonra bir uzlaşma çerçevesinde müzeye devredilmiş olsa bile, o dönemde Yahudi Avusturyalıların mallarına Naziler tarafından el koyma eyleminin, bir şekilde affedilemeyeceği görüşü Mahkemeyi etkileyen en önemli öge olmuştur.

Mahkeme Avusturya devletini dava tarafı olarak kabul etmekte kendini yetkili gördüğünü kararlaştırmıştır.⁶⁴ Mahkeme resimlerin bulunduğu Avusturya Galerisinin ABD'de ticari faaliyette bulunan bir devlet organı ya da ona bağlı bir kuruluş olup⁶⁵ ABD'de ticari faaliyet yürüttüğünü de karara bağlamıştır.

Mahkeme Avusturya'nın Kaliforniya Mahkemesi'nin yetkisiz olduğu, davanın Avusturya'da görülmesi gerektiği yolundaki itirazını reddetmiş, Avusturya'daki dava giderlerinin yüksekliğinin Avusturya Mahkemesi'nin uygun forum olmaması sonucunu doğurduğunu vurgulamıştır.

64 Altman bu alanda başka emsal kararlarına da yollama yapılmıştır.

65 İngilizce karşılığı "Agency or Instrumentality", FSI, ticari faaliyet.; "either a regular course of commercial conduct or a particular commercial transaction or act" olarak geniş tanımlıyor.

Altmann davasının, ayrıntılı olarak bu incelememize alınmasının nedeni, Türkiye devletine dava açan ABD'deki avukatların dava sürecinde Altmann kararındaki tüm gerekçeleri Avusturya adını silip, Türkiye yazarak dile getireceklerine olan inancımızdır. Bu açıdan konuya eğilecek hukukçularımızın Altmann kararlarını en ince ayrıntısına kadar irdelemesinde yarar vardır.

Sonuç

Ermeniler Kaliforniya'da boş durmuyorlar. Son olarak KSHUY'nin 354.45 maddesinde, Kaliforniya'da ikamet eden Ermeni soykırımı mağdurlarının "yağmalanan" mallarının karşılıklarının yatırıldığı Bankalardan geri alınmasına ilişkin zaman aşımını 31 Mart 2016 tarihine kadar uzatan bir değişiklik yaptırıldılar. Alman Bankasına dava açanlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermenilere karşı giriştiği eylemlerle ilgili olarak, Alman Bankalarının ellerinde tuttuklarını iddia ettikleri para ve malları geri almayı amaçlıyorlar.⁶⁶ Mahkeme bu konuda verdiği kararda, "ABD ve Türkiye arasında I.Dünya Savaşı'ndan sonra akdedilen 1923 Ankara Tazminat Anlaşması'nın, savaş sonrası diplomasisi ile Ermeni soykırımı mağdurlarının taleplerini halletmeye yönelik olduğunu" vurgulamıştı.⁶⁷

Bütün bu şartlarda ve normal koşullarda, Kaliforniya Mahkemesi'nin;

- a) Türkiye Cumhuriyeti'nin ve ona bağlı organ ve kurumlarının yargı bağımsızlığını kabul etmesi beklenmelidir.
- b) Birinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ile Türkiye arasında akdedilen ve uygulanan Ankara Antlaşması kapsamında ele alınması gereken taleplerin, şimdi yaklaşık 90 yıl sonra canlandırma girişimini reddetmesi beklenmelidir.
- c) KSHUY'nin 354.4 ve 354.45 maddeleri ABD icra organının Türkiye ile diplomatik ilişkilerine zarar verici niteliktedir. Bu maddeler, ABD başkanının yetkilerini kısıtlamaya yönelik olduğundan ABD anayasasına aykırıdır. Ancak, Kaliforniya Mahkemesi bu konuda çelişkili kararlar vermiştir. Bunun düzeltilmesi ABD yürütme organının tavrındaki muğlaklığın sona erdirilmesine bağlıdır.

Doksan yıl önce vuku bulmuş, savaş sonrası yapılan özel antlaşmalarla çözüme bağlanmış ve zaman aşımı süresi geçmiş taleplerin, politik nedenlerle yeniden canlandırılmaması beklenmelidir.

Bütün bunlara rağmen, bazı ABD yargı organlarının siyasal -ve belki de dinsel-yakınlık gerekçeleri ile yanlı, hatta hukuk dışı kararlar alabildikleri görülmektedir.

66 Bkz. Deirmenjian v. Deutsche Bank AG Davası, 2007.

67 İdem. at. 1083.

Ermenilerin açtıkları davalarda da böyle yapılırsa, davayı açanlar bundan somut bir yarar sağlayabilirler mi? Başka bir anlatımla, Türkiye Ermenilere tazminat öder mi? Türk Devleti'nin veya Merkez ve Ziraat Bankalarının mal ve hesaplarına ABD'de el konulabilir mi?

Şimdilik, böyle bir olasılığın gerçekleşmesi çok güç görünüyor. Türk Devleti'nin varlıklarına el koyma eylemi, Türkiye'deki ABD varlıklarına mukabele bilimsel olarak, dava yolu ile el konulmasına kadar uzanacak derin bir krize yol açabilir.

ABD –Türkiye siyasi ilişkilerine ve iki ülke arasındaki karşılıklı çıkarlara büyük zarar vermek Ermeni diasporasının yararına mıdır? Bunlar, dünyada güçlkle ayakta durabilen dengeleri bozmak ve ABD çıkarlarını zedelemek mi isterler? Buna da olumlu yanıt vermek güçtür. Olsa olsa, Ermeni avukatların ve bazı diyaspoya militanlarının gidilebildiği yere kadar gitmek için baskı yapmayı amaçladıkları düşünülebilir. Ancak, bu da, kanımızca, o Ermenilerin ellerindeki kartların gücünü abarttıkları anlamına gelir.

Gene de Türkiye ile büyük bir krizi önlemek isteyecek ABD Hükümeti'nin, ivedilikle harekete geçip, sorunu uluslararası hukuk çerçevesinde değerlendirmesi, 1948 Soykırım Sözleşmesi hükümlerinin, başta yetkili yargı kuralı olmak üzere uygulanması gerektiğini vurgulaması, ayrıca, Uluslararası Adalet Divanı tarafından verilen Bosna kararındaki *“özel kasıt hiç bir kuşku duyulamayacak şekilde ispatlanmadığı takdirde o eyleme soykırım denemez.”* içtihadını ön plana çıkarması doğru olur.

ABD icra organı bugüne kadar, 1915 trajik olaylarını hukuksal bağlamda soykırımı olarak nitelememiştir. Bu dış politika çizgisi Kaliforniya Mahkemesi'ne ABD Hükümeti tarafından hatırlatılmalıdır. ABD Başkanlığı bugüne kadarki beyanlarında “trajedi” veya “büyük felaket” olarak nitelediği elim 1915 olayları nedeni ile Ermenilerin duydukları acıları paylaşmıştır. ABD Hükümeti'nin Türkiye ile Ermenistan arasında olduğu gibi Ermeni ve Türk halkları arasındaki, diyalogu ve barışmayı özendiriminin ABD'nin öncelik verdiği politika olduğunu yinelemesi, sanıyoruz, hakça bir davranış olacaktır.

Öte yandan, hakçalık, her yönetimin tarih sayfalarını okurken tarafsızlığa uymasını ve adil bellek çağrılarını duymazlıktan gelmemesini, sağduyulu davranmasını gerektirir.

